

2015

„Prevenirea violenței în școală – resurse pentru școli și profesori”

Ghid pentru profesori, învățători și educatoare

**ȘCOALA GIMNAZIALĂ LUNCA,
PAȘCANI**

Proiect finanțat de Comisia Europeană prin
Programul Erasmus +, Acțiunea Cheie 1

Ghidul a fost creat în cadrul proiectului „Îmbunătățirea calității educației la școala Gimnazială Lunca, Pașani prin profesionalizarea internațională a personalului”, finanțat de către UE prin programul Erasmus+, Acțiunea cheie 1, 2014-2016

AUTORI:

PROF. AXINTE GABRIELA

PROF. SORICI CRISTINA

COALA GIMNAZIAL LUNCA, PA CANI

**Proiect finanțat de Comisia Europeană prin Programul
Erasmus +, Acțiunea Cheie 1**

***„Prevenirea violenței în școală – resurse pentru
școli și profesori”***

Ghid pentru profesori, învățători și educatoare

Cuprins

Introducere	5
Oportunități de formare pentru profesori prin programul ERASMUS+	9
Violență – agresivitate – bullying	12
Formele agresivității	14
Teorii ale agresivității	16
Sursele agresivității	19
Ce este bullying-ul?	20
Tipuri de bullying	22
Bullying vs violență.	23
Ciclul agresiunii de tip bullying.	25
Agresivitatea relațională.	27
Managementul conflictelor – clasificate, abordări și strategii de rezolvare	32
Violența în școală.	46
Tipuri de violență la care sunt supuși elevii/ profesorii	47
Cauzele violenței în mediul școlar	48
școala ca sursă a violenței	50
Prevenirea și combaterea violenței în mediul școlar	51
De ce ar trebui să fii preocupat de agresiune?	52
Cum recunoști un copil abuzat?	54
Cum identificăm potențialele victime și pe agresori?	55

De ce sunt copiii agresati?	58
Ce se poate face pentru a preveni agresiunea?	62
Ce strategii utile de combatere a fenomenului bullying în coal se g sesc?	68
Care este rolul factorilor educativi în prevenirea i combaterea violentei?	75
Sfaturi pentru p rinții copiilor supuși actelor violente.	78
Cyber- bullying	89
Ce este programul Kiva?	95
Practici utilizate în domeniul prevenirii violentei	99
Concluzii	101
Anexe	104
Bibliografie	120

Motto:

„A lupta contra violenței colare înseamnă a ameliora calitatea relațiilor și a comunicării între toate persoanele angrenate în actul educațional.”

Dardel Jaouadi

Introducere

Acest ghid a fost creat în cadrul proiectului „Îmbunătățirea calității educației la coala Gimnazială Lunca, Pașcani prin profesionalizarea internațională a personalului”, finanțat de către UE prin programul Erasmus+, Acțiunea cheie 1, 2014-2016 și se adresează profesorilor, învățătorilor și educatoarelor.

Setul de materiale despre **prevenirea violenței în școală – resurse pentru școli și profesori** contribuie la îmbunătățirea și aprofundarea cunoștințelor despre tipurile de agresiune precum și oferă informații despre modul în care se poate diminua răspândirea agresiunii și la formarea de aptitudini și competente necesare pentru a preveni, identifica și a răspunde la incidentele de intimidare, eficient și consecvent.

Violența este una din marile probleme ale lumii contemporane. Presa scrisă sau audio vizuală, informează în permanență cu privire la diverse manifestări ale acestui fenomen. De la formele cele mai agresive precum războaiele și crimele terifiante, bătăliile, violurile, furturile, distrugerile de bunuri și până la cele mai puțin șocante, cum ar fi violențele verbale, toate acestea susținute de o abundență de imagini violente se perind zilnic prin fața ochilor noștri. În acest context, apariția diferitelor forme de violență în mediul colar pare aproape o fatalitate și devine adesea un lucru obișnuit, cu care oamenii coexistă fără să realizeze pericolul. Chiar dacă reprezintă o problemă delicată luarea în considerare a fenomenului violenței nu se poate face decât dacă sunt cunoscute

cauzele, originile, formele de manifestare și posibilitatea de prevenire.

Acest ghid vă oferă câteva posibilități de a înțelege ce este violența, agresiunea și bullyingul și care sunt diferențele dintre ele. Abordarea de ansamblu utilizată în acest ghid pune un accent major pe informațiile teoretice care sunt concepute să vă fac să începeți și să vă gândiți cum anume puteți aplica în prevenirea conflictelor agresive la elevi.

Violența în mediul școlar este un fenomen destul de complex, cu o diversitate de forme de manifestare care justifică folosirea terminologiei specializate, rafinate: astfel școala este spațiul de manifestare a conflictului între copii și între adulți-copii, iar raporturile de forță sau planul în care se consumă conduitele offensive (verbal, acțional, simbolic) sunt variabile importante în înțelegerea fenomenului. De aceea când vom folosi noțiunea mai generală de „violență” vom desemna orice comportament al cărui scop este prejudicierea sau distrugerea victimelor.

În primul rând, atunci când vorbim despre violență școlară nu putem să ne limităm la actele de violență care cad sub incidența legii. Violența școlară este un fenomen mult mai larg, ce trebuie evaluat și cu ajutorul altor indicatori.

La originea fenomenului violenței școlare se află o multitudine de factori. Școala însăși poate reprezenta o sursă a unor forme de violență și acest lucru trebuie luat în considerare în conceperea diferitelor programe de prevenire și stăpânire a violenței. Fenomenul violenței școlare trebuie analizat în contextul apariției lui. A gândi strategii, proiecte de prevenire a violenței școlare înseamnă a lua în considerare toți factorii (sociali, familiali, școlari, de personalitate) ce pot determina comportamentul violent al elevilor. Școala poate juca un rol important în prevenirea violenței școlare.

Pe lângă noțiunile de violență, agresiune, bullying, în ghid am prezentat cum să recunoașteți un copil abuzat, cum identificați potențialele victime și pe agresori, de ce sunt copiii agresivi, ce se

poate face pentru a preveni agresivitatea, care este rolul factorilor educativi în prevenirea și combaterea violenței și sfaturi pentru părinți despre cum îi pot ajuta copilul să se descurce în astfel de situații.

Acest ghid tratează și hărțuirea cibernetic – cyberbullying, care poate fi definit în mod simplu ca activitatea ce implică utilizarea comunicării mediate de calculator (CMC) pentru a hărțui, agresa, amenința, batjocori alii tineri în mod deliberat și repetat.

Cyberbullying-ul apare de obicei în contextul folosirii aplicațiilor de mesagerie instantanee cum ar fi Yahoo Messenger, Skype, MSN Messenger. El poate lua proporții din ce în ce mai mari devenind public atunci când are loc pe bloguri sau rețele sociale cum ar fi MySpace, Facebook, Hi5 sau websituri de hostare cum ar fi Youtube. Aplicațiile telefoanelor mobile cum ar fi SMS-ul sau imaginile video capturate cu camera telefonului pot fi și ele folosite pentru a hărțui în acest fel.

Tehnologia determină că agresiunea să nu fie limitată la școală sau colțuri de stradă. Cyberbullying poate apărea oriunde, chiar și la domiciliu, prin e-mail, texte, telefoane mobile, și site-uri web de social media 24 de ore pe zi, aproape zile pe săptămână, cu potențial de sute de oameni implicați. Pentru cei care suferă de cyberbullying, efectele pot fi devastatoare, lăsându-te simți rănit, umilit, furios, deprimat, sau chiar sinucidere. Dar nici un tip de agresiune nu trebuie să fie vreodată tolerată.

Ghidul prezintă, de asemenea, programul anti-intimidare Kiva care a fost dezvoltat la Universitatea din Turku în Finlanda și se adresează elevilor de 7-12 ani. Programul învață copiii să facă schimbări în ceea ce privește grupul agresiv. Metodele utilizate de acest program implică elevii pentru a învăța să intervină în oprirea actelor de violență.

Materiale prezentate în ghid despre ***prevenirea violenței în școală – resurse pentru școli și profesori*** vă va oferi o viziune asupra a ceea ce încercăm să facem ca profesori pentru prevenirea și combaterea violenței și a felului în care putem realiza aceasta. Va

ad uga ceva experien ei pe care o ave i i v va conduce spre noi zone.

Felul în care folosi i ghidul depinde numai de dumneavoastr .
V ofer spre reflec ie urm toarele rânduri scrise de Mahatma Gandhi
*„ a înv ța c în viaț , mai u or se poate învinge ura cu dragostea,
minciuna cu adev rul, violența cu abnegația, ar trebui s fie un
element fundamental în educația oric rui copil.”*

Oportunități de formare pentru profesori prin programul ERASMUS+

Erasmus+ este programul UE în domeniile educației, formării, tineretului și sportului pentru perioada 2014-2020. Educația, formarea, tineretul și sportul pot avea o contribuție majoră la abordarea schimbărilor socio-economice, principalele provocări cu care Europa se va confrunta până la sfârșitul deceniului, și la punerea în aplicare a Strategiei Europa 2020 pentru creștere economică, locuri de muncă, echitate socială și incluziune.

Programul Erasmus+ este conceput cu scopul de a sprijini eforturile țărilor participante la program de a utiliza în mod eficient talentul uman și capitalul social al Europei, confirmând în același timp principiul învățării pe tot parcursul vieții prin corelarea sprijinului acordat învățării formale, non-formale și informale în domeniile educației, formării și tineretului.

Obiectivul general:

Programul Erasmus+ contribuie la realizarea:

- obiectivelor Strategiei Europa 2020, inclusiv a obiectivului principal din domeniul educației;
- obiectivelor Cadrului strategic pentru cooperare europeană în domeniul educației și formării profesionale (ET 2020), inclusiv a indicatorilor de referință corespunzători;
- dezvoltării durabile a țărilor partenere în domeniul învățământului superior;
- obiectivelor generale ale cadrului reînnoit de cooperare europeană în domeniul tineretului (2010-2018);
- obiectivului privind dezvoltarea dimensiunii europene în sport, în special sportul de masă, în conformitate cu planul de lucru al UE pentru sport;

- promovării valorilor europene în conformitate cu articolul 2 din Tratatul privind Uniunea Europeană

Cursul de formare „**Prevenirea violenței în școală – resurse pentru școli și profesori**” este unul din cursurile de formare din proiectul „Îmbunătățirea calității educației la coala Gimnazială Lunca, Pașcani prin profesionalizarea internațională a personalului”, finanțat de către UE prin programul Erasmus+, Acțiunea cheie 1, 2014-2016.

Această acțiune-cheie sprijină **mobilitatea cursanților și a personalului** oferind oportunități de învățare și/sau experiență profesională în altă țară pentru studenți, stagiați, tineri și voluntari, precum și pentru cadre didactice universitare, profesori, formatori, lucrători de tineret, personalul din instituțiile de învățământ și organizații ale societății civile.

Cursul de formare „**Prevenirea violenței în școală – resurse pentru școli și profesori**” urmărește dezvoltarea următoarelor competențe :

➤ **Competențe generale:**

- alfabetizarea civică, conștientizare și dezvoltarea abilităților sociale;
- gândire critică și inventivă;
- comunicare, colaborare și competențe informative;

➤ **Competențe specifice:**

- înțelegerea termenilor cheie: „agresiune” și „harțuire”;
- cunoașterea tipurilor de agresiune precum și informații despre modul în care se poate diminua răspândirea agresiunii;
- formarea de aptitudini și competențe necesare pentru a preveni, identifica și a raporta la incidentele de intimidare, eficient și consecvent;
- Cyber bullying- harțuirea pe internet, telefon;
- social media și rolul ei.

Oportunitatea formării profesionale pe tema **prevenirii violenței în coală în context european** a fost o reușită experiență profesională, care ne-a permis îmbunătățirea și aprofundarea cunoștințelor despre tipurile de agresiune precum și informații despre modul în care se poate diminua răspândirea agresiunii și a contribuit la formarea de aptitudini și competențe necesare pentru a preveni, identifica și răspunde la incidentele de intimidare, eficient și consecvent. Beneficiarii direcți ai acestui stagiu de formare sunt elevii prin activitățile desfășurate la clasă.

Abordarea metodologică din cadrul cursului de formare a dus la dobândirea competențelor și valorificarea lor prin următoarele strategii didactice:

- training pentru prevenirea violenței în coală;
- promovarea unei culturi a non-violenței printre toți actorii implicați în actul educațional;
- organizarea de evenimente culturale și educative;
- încurajarea și stimularea rezultatelor bune și a comportamentului exemplar al elevilor;

Beneficiile personale și profesionale în urma participării la un astfel de stagiu sunt nenumărate:

- cunoașterea altor sisteme de educație europene;
- stabilirea unor relații profesionale cu colegii participanți la curs;
- realizarea unor schimburi de experiență;
- perfecționarea cunoștințelor legate de învățarea prin colaborare precum și în învățarea creativă și prin colaborare;
- îmbunătățirea competențelor de utilizare a limbii engleze;
- actualizarea/completarea cunoștințelor referitoare la alte țări/cultura.

Violență-agresivitate-bullying

Violența există peste tot în lume: pe stradă în coală, în mass-media, în inimile noastre este din ce în ce mai mediatizată; atrage și îndepărtează deopotrivă.

Pornind de la etimologia cuvântului constatăm că verbul "violare" înseamnă "a profana", "a transgresa" adică a

depăși limitele impuse de lege.

În dicționare, cuvântul violență trimite la ceea ce se efectuează cu o "forță intensă", brutală și adesea distructivă, la abuzul de forță pentru a constrânge pe cineva la ceva.

Etimologia latină și greacă a cuvântului violență vine în sprijinul celor care, după exemplul câtorva biologi și psihologi, estimează că violența este o dată substanțială vieții și naturii biologice umane, în sensul aproape instinctiv de dorință de putere și dorință de a trăi.

Potrivit tezelor lui Freud asupra frustrării s-a constatat că violența este totdeauna urmarea unei frustrări și că o frustrare antrenează totdeauna un comportament violent.

Definirea violenței s-a dovedit a fi o încercare extrem de dificilă. Acest fapt se explică prin complexitatea fenomenului, dar și prin marea diversitate a formelor sale de manifestare.

Erik Debarbieux (1996) specialist în problematica violenței în mediul școlar oferă o definiție prin care surprinde ansamblul fenomenului violenței „*violența este dezorganizarea brutală sau*

continu a unui sistem personal, colectiv sau social i care se traduce printr-o pierdere a integrit ții ce poate fi fizică, psihică sau material . Aceast dezorganizare poate s se opereze prin agresiune, prin folosirea forței, conștient sau inconștient, însă poate exista i violent doar din punct de vedere al victimei, f r ca agresorul s vrea s fac r u.”

X. A. Michaud (1986), autor al unei lucr ri de sintez despre violență, crede că nu poate exista un discurs universal asupra violenței, deoarece fiecare societate se luptă cu propria ei formă de violență, conform propriilor criterii și tratează formele violenței cu mai mult sau mai puțin succes.

Noțiunea de violență este discutată în relație cu agresivitatea.

Agresivitatea este definit ca fiind orice comportament ostil, distructiv al unui individ. Poate fi îndreptat împotriva altor persoane, obiecte sau animale, precum i împotriva fiin ei proprii, ca autoagresivitate.

Adesea agresivitatea este considerat a fi sinonim cu violen , de i nu orice conduit agresiv presupune i violen , dup cum nu orice act violent este înso it de agresivitate. De exemplu, antajul emo ional (o form de violen psihic) nu este în mod necesar înso it de agresivitate. Violen a presupune dorin a de a distruge, de a v t ma, de a produce suferin , pe când agresivitatea, adesea, urm re te alte scopuri: afi area, demonstrarea masculinit ii,

a puterii, autoap rarea, ob inerea de beneficii materiale, atragerea aten iei, r zburarea etc.

De asemenea, nu orice comportament agresiv constituie un act antisocial, dup cum nu orice act antisocial este însorit de agresivitate. De pild , agresivitatea sportivilor în timpul competi iei nu este un act antisocial. Furtul din buzunare este un act antisocial, dar nu este însorit de violen ori agresivitate.

În pofida tuturor acestor nuan ri i delimit ri semantice, sociologice i psihologice, violen a se alimenteaz din agresivitate, iar actele de violen cap t adesea i un caracter antisocial.

Este dificil s se realizeze discrimin ri între cele dou concepte *violență* i *agresivitate*.

M. Floro încearc o diferențiere în baza a trei criterii:

- **un criteriu funcțional:** agresivitatea este o potențialitate ce permite dirijarea acțiunii; ea ține mai mult de gândire, de analiză în timp ce violența este de ordinul acțiunii, acțiune adaptată obiectivului ce trebuie atins;
- **un criteriu de ordin topologic:** agresivitatea este mai ales intern pe când violența este mai ales externă;
- **un criteriu etic:** în timp ce agresivitatea, înțeleasă ca potențialitate ce permite individului să infrunte problemele, poate fi considerat acceptabil , violența, în calitatea ei de acțiune ce produce durere, este inacceptabil .

Formele agresivității

Exist mai multe criterii dup care se poate clasifica agresivitatea:

1. **În funcție de agresor** (cel care adopt comportamentul agresiv):

- agresivitatea tânărului și agresivitatea adultului;
- agresivitatea masculină și agresivitatea feminină ;
- agresivitatea individuală și agresivitatea colectivă ;
- agresivitatea spontană și agresivitatea premeditată .

2. În funcție de mijloacele folosite pentru finalizarea actului agresiv:

- agresivitatea fizică și agresivitatea verbală ;
- agresivitatea directă (cu efecte directe asupra victimei) și agresivitatea indirectă (când între agresor și victimă există intermediari).

3. În funcție de obiectivele urmărite prin "practicarea agresivității":

- agresivitatea care urmărește obținerea de beneficii (psihologice sau materiale);
- agresivitatea ce urmărește predominant rănitura și/sau chiar distrugerea victimei.

4. În funcție de forma de manifestare a agresivității:

- agresivitate violentă și agresivitate nonviolentă ;
- agresivitate latentă și agresivitate manifestă .

Unii autori spun că agresivitatea manifestată la nivel interpersonal este, prin excelență, un fenomen psihosocial și, ca atare, el ridică problema "co-participării" celor doi membri ai relației conflictului (agresor-agresat). Realitatea demonstrează că în multe cazuri vina se împarte între cei doi. Acest lucru a dus la apariția unor categorii de victime:

- **victime provocatoare**, care, anterior victimizării lor, au comis ceva - conștient sau inconștient - față de infractor. Asemenea cazuri pot fi întâlnite atunci când o persoană (victima ulterioară) se comportă arogant față de viitorul infractor sau dacă nu-și ține o promisiune dată solemn, ori dacă intră în legături amoroase cu iubita infractorului etc.;

- **victime care precipit** declanșarea acțiunii ruf c torilor. Cum este cazul persoanelor care, prin conduita lor, influențează ruf c torii în a comite infracțiuni, deși între ei nu a existat niciodat vreoa leg tur .

Teorii ale agresivității

"**Agresivitatea este înn scut** " susține Sigmund Freud, dar i Konrad Lorenz. Oamenii se nasc cu predispoziția sau impulsul de a fi violenți și de a agresa. Cum nu se poate înlatura, trebuie, prin educare, gasite modalit și nedestructive de canalizare a energiei negative. Totu i se face o departajare între cei doi teoreticieni asupra acestui lucru: la Freud agresivitatea apare ca fiind predominant distructiv pe când la Konrad Lorenz agresivitatea are o valoare adaptativ i este chiar esențial pentru supraviețuire.

Dac agresivitatea uman ar fi numai de natur instinctual ar fi de a teptat s întâlnim foarte multe asem n ri între oameni, legate de modul de adoptare a comportamentului agresiv. Cu toate acestea realitatea demonstreaz permanent c exist mari diferențe atât la nivel individual cât și la nivel de comunități. Sunt indivizi, grupuri i chiar popoare care se manifest extrem de agresiv, pe când alții sunt foarte pa nici.

Respingerea cvasi-generalizat a naturii instinctuale a agresivității nu înseamnă, însă, și ignorarea unor influențe biologice asupra ei, cum ar fi:

- **influențe neuronale** - exist anumite zone ale cortexului care, în urma stimul rii electrice, faciliteaz adoptarea de c tre individ a comportamentului agresiv;
- **influențe hormonale** - masculii sunt mult mai agresivi decât femelele datorit diferențelor de natură hormonal ;

- **influențe biochimice** - creșterea alcoolului în sânge, scăderea glicemiei pot intensifica agresivitatea.

"**Agresivitatea este un răspuns la frustrare**" susțin cei de la Yale University din SUA. Atunci când atingerea unui scop este blocată în naștere frustrarea. Această frustrare devine apoi o sursă de manifestare a agresivității. Se întâmplă însă deseori ca agresivitatea aceasta să nu poată fi orientată către sursa stimulului de frustrare ci ea este reorientată către ceea ce se numește o "țintă sigură". De exemplu o persoană nu își poate sancționa șeful și în schimb se poate certa acasă cu partenerul de viață; un copil nu își poate pedepsi părintele în schimb înșelătește un alt copil.

Mai apoi, supus unor revizii, această teorie suferă modificări. Se consideră că într-adevăr frustrarea produce supărare (stare de pregătire emoțională pentru a deveni agresiv) însă o persoană poate da curs furiei sau nu.

O a treia explicație ar fi aceea că "**agresivitatea este un comportament social învățat**". A apărut astfel teoria învățării sociale a agresivității care susține că un comportament agresiv se învață prin mai multe modalități:

- direct, deci prin învățare directă (prin recompensarea sau pedepsirea unor comportamente);
- prin observarea și imitarea unor modele de conduită ale altora, mai ales ale adulților.

Se consideră că **modelele de conduită agresivă** se întâlnesc cel mai des în:

- **familie** (copii violenți provin din familii în care cei doi părinți au fost crescuți tot cu ajutorul pedepselor fizice);

- **mediul social** (în acele comunități și în care modelele de conduită agresivă sunt acceptate, chiar admirate, agresivitatea se transmite ușor și generațiilor următoare);
- **mass-media** (în special televiziunea care oferă zilnic modele de conduită agresivă, fizică sau verbală).
- Putem enumera adesea printre cauzele comportamentelor impulsiv-agresive existența la subiect a unor trăsături temperamentale, **apartenența individului la unul din tipurile de temperament**. Anumite temperamente - coleric, nervos - se constituie în bază pentru conduite agresive adoptate imediat. *"Temperamentul este dimensiunea dinamico-energetică a personalității care se exprimă cel mai pregnant în conduită"*. De aceea cunoașterea temperamentului poate deveni un punct de plecare pentru modalitățile în care putem gestiona impulsurile și comportamentele agresive.

Pe baza a trei trăsături fundamentale: *emotivitatea, activismul și rezonanța reprezentărilor* au fost descrise opt tipuri temperamentale: *nervos, sentimental, coleric, pasionat, sangvinic, flegmatic, amorf, apatic*.

- A cincea cauză demnă de menționat este cea legată de **stima de sine**. Mulți cercetători au stabilit o legătură evidentă între nivelul stimei de sine și tendințele agresive, în sensul că cu cât stima de sine, încrederea în forțele și capacitățile proprii, este mai scăzută cu atât componenta agresivă este mai pregnantă.

Conceptul de stimă de sine este corelat cu sentimentul de competență și conștientizarea a propriei valori. Indivizii cu un grad scăzut de stimă de sine se concentrează de obicei să-și impresioneze pe alții, au o încredere scăzută în propria persoană, au dubii asupra valorii și acceptării lor sociale, nu-și asumă riscuri și încearcă să

evite e ecul. Caut confirmarea propriei valori, a propriilor decizii la alții și sunt ușor influențabili.

Sursele agresivității

Dintre **sursele agresivității** putem enumera:

- **surse care țin de individ, de conduita și reactivitatea comportamental a sa:**
 - frustrarea;
 - atacul (provocarea direct) - fie fizic sau verbal, atrage un r puns sau o r z bunare;
 - durerea fizic i moral ;
 - c ldura - cercet ri multiple au evidențiat legătura directă între temperatura ridicat i comportamentul agresiv;
 - aglomerația - în mijloacele de transport în comun; în spații de locuit mult prea mici pentru num rul de persoane;
 - alcoolul i drogurile;
- **surse ale agresivitatii din cadrul familiei:**
 - b taia sau orice form de agresiune sau pedeaps fizic ;
 - incestul;
- **surse care țin de mijloacele de comunicare în masă, unde includem violența expus în pres i televiziune.**

Ce este “bullying”-ul?

la acel tânăr care îi terorizează colegii zilnic, le fură prânzul și tot și trăiesc cu teama că oricând ar putea fi agresată și de către acesta, ori la acel grup de fete populare și înmbrăcate după ultima modă, acestea fiind numite în engleză “plastics”, care mereu complotează împotriva unei persoane nevinovate și fără apărare.

Termenul de “bullying”, vine de la “bully”(eng.), care înseamnă **b t u , huligan**. Dacă ar fi să asociem această denumire, cu o imagine creată de media de-a lungul timpului, am putea să ne gândim ori

Cuvântul “bullying”, nu are o traducere exactă în limba română, însă poate fi asociat cu termenii de intimidare, terorizare, brutalizare. Bullying-ul poate fi înțeles ca un act de violență fizică și/sau psihică. Aceste acte de agresiune sunt prezente

nu doar în filme, ci și în viața de zi cu zi. Deși acest subiect nu este mediatizat prea mult în România, există și la noi foarte multe cazuri de bullying. Situația în care fetele populare și înglesc o întregă, este cazul violenței psihice, iar cel al b t u ului, este cazul violenței

fizice (caz mai rar întâlnit decât primul, actualmente, în liceele din România).

Bullying-ul este un act comportamental repetat, îndreptat spre rănirea fizică sau mentală a unei persoane. De asemenea, el se caracterizează prin comportamentul unei persoane care încearcă să obțină supremația asupra altora. Cel mai ușor se poate observa această formă de violență în grupurile de copii. Școala este mediul în care se manifestă cel mai des luptele pentru putere. (Cine este cel mai de temut din clasă? Care este „*ga ca periculoas*”?) Cei care se ocupă cu astfel de comportamente de obicei îi lovesc pe cei din jur, îi fac de rușine, îi jignesc și le pun diverse porecle. A-i obliga pe alții să facă ceea ce nu doresc este un alt comportament adoptat de aceste persoane.

Bullying-ul reprezintă o parte a unor forme de abuz, de la forma simplă de neglijare, la abuzul emoțional, fizic și sexual.

Fenomenul Bullying apare când :

- se strigă pe nume cu subînțeleș;
- se pune în încurcături;
- se împinge, lovește, icanează;
- se vorbește pe la spate;
- se ignoră;
- se atacă opiniile, credința;
- se fură banii;
- se îndepărtează prietenii;
- se postează mesaje urâte pe net (cyberbullying);
- se provoacă rume;
- se înșeală, se intimidează;
- se prind în cerceți sau se dau telefoane abusive;
- se trimit texte ofensive prin telefon

sau când se fac remrcii despre:

- greutate;
- aspect;
- culoarea părului;
- familie;
- activitatea colar ;
- popularitate;
- felul în care se munce te (stil de lucru);
- despre dizabilități existente;
- despre diferențe de religie, culoare sau cultură;
- despre hainele purtate;
- despre piercing, aparat auditiv;
- despre dyslexie, dyspraxia.

Tipuri de bullying

Bullyingul se manifestă :

- **verbal** - tachinare, glumițe, ignorare/izolare, bârfă, amenințări;
- **fizic**- a bloca calea cuiva, a-l înghesui, a împinge, a lovi cu piciorul, a pune piedică ;
- **sexual**- hărțuire, atingere, bătaie, fotografii compromițătoare, emailuri, avansuri sexual;
- **deposedare de lucruri** - a ascunde lucrurile, furt, incendierea, extorcarea de fonduri, vandalism, distrugere.

Bullying vs Violență

Adesea o linie fin desparte cele două concepte. Dacă violența este definită ca un rău fizic sau mental, cazurile fiind în descre tere, Bullying-ul este considerat o formă de violență fizică și psihologică, conduit intenționat care vizează producerea unor prejudicii (rănire, distrugere, daune) unor persoane (inclusiv propriei persoane), cu diferite cauze care determină noi forme de violență. Cazurile de bullying sunt în creștere. Ele solicită specifice tipuri de strategii de prevenție.

Violența se raportează la cazuri ce sunt împotriva legii, depășind granița legalității în timp ce fenomenul bullying rămâne în aria legii. Violența este considerat un comportament neacceptat, bullying-ul este forma acceptată ca o parte a vieții normale.

La tineri, violența și bullying-ul sunt ceva obișnuit. Violența este corelată cu folosirea armelor, consumul de droguri, raportat la categorii de tineri din zone defavorizate, cu risc de abandon școlar, cu rezultate școlare slabe. Bullying-ul este forma de violență cu nivel scăzut în școli, însă cea mai răspândită de formă de violență în zilele noastre.

Unii specialiști (Olewus, 1991) consideră bullying-ul comportamentul sau atitudinea de „intimidare” în mod repetat și intenționat, ca modalitate de a câștiga puterea asupra altei persoane. Dacă în mod obișnuit experiențele de bullying erau văzute inițial ca fiind forme disfuncționale de joc între copii, astăzi bullying-ul se identifică cu precizie prin următoarele aspecte:

- este un comportament abuziv care de regulă conduce la comportamente violente pronunțate și persistente, care se mențin pe termen lung;
- experimentarea victimizării pe termen lung cauzează elevului agresat disconfort, frică și suferință;
- există un dezechilibru în raportul de forță dintre agresor-victimă.

Comportamentul de agresare apare ca o modalitate de a face fața propriilor lor probleme: pentru a obține atenția celorlalți, pentru a deveni populari, pentru a se simți importanți sau în control.

Nu orice act agresiv trebuie să devină violent; agresivitatea are o arie mai largă, dar o intensitate mai mică a manifestărilor decât violența.

Bullying-ul se concentrează mai mult spre indivizi, care pot fi băieți sau fete, spre cei care au mare nevoie de putere, de control. Victimele sunt cei care nu știu să facă față agresiunii, suferind adesea de depresie și simț de sine scăzut.

Fenomenul bullying are nevoie de strategii de intervenție specifice, de politica de tip "Toleranță zero". În acest proces, agresorii și victimele se pot angaja în alte manifestări din ce în ce mai violente. Atât în actele violente, cât și în situații de bullying, elevii-victime se tem să refuz să mai vină la școală, suferă în urma unor pedepse fizice dure date în familiile lor.

Cei care provoacă violența de tip „bullying” sunt acele persoane care nu primesc suficient atenție, care doresc astfel să iasă în evidență, să se braveze și acționează în consecință. Lipsa de afecțiune, de aprobare, de îndrumare, de feedback pozitiv, lipsa iubirii, neglijarea, încurajarea unor noi stiluri de viață, noi moduri de impunere, de a câștiga bani (droguri, prostituție, prostituții) sunt factori facilitatori pentru bullying. Nevoia de putere și de dominare fac din victimă o întințare, iar agresorii vor răni fizic, social sau emoțional pe ceilalți. De cele mai multe ori, cei care rănesc, au fost răniți (Crothers, L.M.&Levinson, 2004) sau sunt ei înșiși răniți, de colegi, de familie.

Bullying-ul afectează pe toți: pe victimele agresiunii pe agresori și pe observatori.

Aceștia din urmă, observatorii, rămân calmi, prudenți, sensibili și nesiguri, cu o slabă încredere în sine, se cred mai slabi fizic decât colegii.

Ciclul agresiunii de tip bullying

Agresorul nu- i dă dea câta de agresiv este, consideră că alții sunt mai agresivi decât el, are puține abilități de rezolvare a conflictelor, îi place să domine, are o empatie scăzută pentru ceilalți.

Victimele actelor de violență resimt frecvent un sentiment de furie, frustrare, umilință, izolare, disperare și suferință curentă de zi în zi.

fizice, sufer mult mai mult de tulburări psihologice și somatice și risc , de asemenea, de a nu mai fi interesate de școală , de a se pune în situație de eec, de a-și pierde respectul de sine, de a fi deprimată, de a claca nervos și chiar de a se sinucide (Kaltiala-Heino, 1999; Lawlor, 2002; O' Moore, 2003)

Studiile arată că între 15-25% din elevii americani sunt victime ale bullying-ului, în timp ce o proporție de 15-20% declară că sunt inițiatori ai acestor comportamente (Melton et al, 1988; Nansel et al, 2001). Bullying-ul poate să transforme școala într-un loc de temut. Stresul, anxietatea și chiar fobia socială pot să apară ca efecte negative în astfel de situații.

Efectele asupra victimelor bullying-ului se pot resimți chiar peste ani și ani, dacă problema nu este tratată cum trebuie. Traumele îi pot urmări toată viața, dacă aceștia nu vor decide să facă ceva împotriva acestora. Așa cum reiese și din studii, mulți copii aleg să nu mai frecventeze școala de frică , rușine. Ei preferă o absență , unui ochi umflat.

Victima se închide în sine, îi este frică să le spună părinților. Prieteni nu prea mai are, pentru că cei din jur sunt foarte influențați de bârfele auzite. Pe zi ce trece, victima devine din ce în ce mai tristă , nu mai găsește putere pentru a trece peste și începe să se gândească din ce în ce mai des la suicid.

Un studiu făcut în Marea Britanie a descoperit că cel puțin jumătate din tinerii care aleg să se sinucidă , o fac din cauza acestor agresiuni repetate. 15% din tinerii care sunt într-o depresie ajung chiar să comită actul suicidal. În medie, o persoană moare prin sinucidere, din cauza bullying-ului, o dată la 16 secunde. Sunt milioane de tineri care mor anual din cauza bullying-ului (ori dintr-o bătaie fatală , ori din cauza faptului că nu mai suportă situația).

Foarte mult lume spune că este vina victimei, dar nu este chiar așa. De multe ori, atacurile pornesc dintr-o invidie, iar cei care sunt agresați sunt nu doar persoanele slabe de înțeles și cuminici, ci sunt și cei frumoși și inteligenți, în încercarea de a-i reduce la nivelul scăzut al agresorilor. De multe ori, nu ai ce să faci, cum să ripostezi în fața acestor situații. Ce nu știu cei care spun că victimele sunt de vin, este că ele sunt mult mai puternice decât ei.

Agresivitatea relațională

Ce este agresivitatea relațională?

Agresiunea relațională este un tip de comportament agresiv, care are abilități sociale – de obicei în cadrul unui grup – de a provoca durere non-fizică pe bază individuală sau persoane fizice. Există mai multe tipuri diferite de agresivitate relațională: trăsare, excludere sau singurătate, bârfe, umilire și minciuni. De asemenea, cunoscut sub numele de agresiune sub acoperire sau intimidare sub acoperire, acest tip de abuz psihologic este cea mai răspândită în rândul adolescenților.

Rădăcinile istorice ale agresiunii relaționale sunt la fel de vechi ca și timpul însuși. Folclorul, legendele, literatura și filmele au fost

produse pe această temă. Termenul “agresiune relațională” a fost conceput de doi cercetători de la Universitatea din Minnesota în 1995. Acesta a devenit larg utilizat ca nume definitiv pentru agresiune psihologică în setările sociale care nu include abuz fizic.

Tipurile de agresiune relațională ilustrează măsura în care acest comportament poate avea un impact negativ în viața victimei. Trădarea comportamentului ia formă atunci când cei care provoacă abuzul revin cu promisiuni sau renegă acordurile cu victima. Victima este interzisă, prin intimidare și excludere, de la interacțiunea cu cercul social al instigatorului.

Un alt tip de agresiune relațională, bârfa, presupune ca agresorul să divulge detalii intime despre victimă, care merge mâna în mâna cu umilința, în care necinstea instigatorului înșală victima în fața altor persoane. Cu minciuni, formă de agresiune relațională, agresorul spune povești fabricate despre victimă și răspândește cu rea intenție aceste informații altora.

Agresiunea relațională poate fi legată de diverse tulburări psihice. Deoarece nu există nici violența fizică implicată, este specific unui comportament pasiv-agresiv. Atunci când acest tip de comportament se manifestă în familie se clasifică ca o formă de violență în familie non-fizică.

În esență, agresiunea relațională este o formă de manipulare psihologică, care poate distruge viețile tinerilor și produce traume psihologice de durată.

Există mai multe semne de avertizare ale victimei supuse abuzurilor agresiunii relaționale. Dacă o persoană tânără devine deprimată sau evită alte persoane din cercul său social, el sau ea

poate fi o victimă a agresiunii relaționale. Prinții sunt în mare măsură stabili dacă copilul lor este o victimă a agresiunii relaționale.

Peers (consilierea) unei persoane devine tot mai important pentru dezvoltarea psihologică și în toate adolescențelor. Colegii oferă multe modele noi comportamentale și feedback-ul, care sunt esențiale pentru formarea identității și dezvoltarea stimei de sine.

Interacțiunile cu colegii încurajează practicile pozitive de autonomie și abilitățile de luare a deciziilor independente. Cu toate acestea, destul de frecvent adolescenții intră în relații interpersonale, care sunt de un toare pentru dezvoltarea lor psihologică. Adolescenții au tendința de a forma diverse grupări și aparțin diferitelor mulțimi, pe baza intereselor lor de activitate, preferințe pentru muzică și îmbrăcăminte, precum și originea lor culturală sau etnică. Astfel de grupări diferă în statutul lor sociometric sau popularitate și creează adesea comportări negative, agresiune-victimizare. Diferite forme de agresiune pot fi utilizate pentru a controla dinamica și statutul sociometric în cadrul unui grup. Uneori agresiunea este direcționată către un individ, mai degrabă decât la un grup social. Motivele principale pentru victimizare includ și aspectul de comunicare. Adolescenții sunt frecvent agresați din cauza unui handicap, etnie sau religie.

Agresiunea relațională este definită ca un tip de agresiune, care este "destinat să facă rău altora prin manipularea deliberată a poziției lor sociale". Agresiunea relațională după Dan Olweus este un tip de agresiune. Agresiunea, în general, este definită ca acte de violență fizică sau psihologică.

Agresiunea relațională poate fi fie sub acoperire sau directă, fiind diferită de agresiunea indirectă. Se poate planifica și orienta

spre obiective (agresivitate relațională proactivă) sau să apară ca răspuns la amenințările percepute, ostilitate sau furie (agresivitate relațională reactivă). Mai multe studii au indicat diferențe substanțiale între agresivitatea relațională proactivă și reactivă. Agresiunea reactivă este asociată cu tendința de a presupune că intențiile altora sunt ostile.

Manifestări ale agresivității relaționale sunt:

- excluderea din activitățile sociale - deteriorarea reputației victimei prin răspândirea de zvonuri și bârfe despre victimă, sau umilirea victimei în fața altora;
- lipsa atenției pentru victimă și pierderea prieteniei;
- manipularea psihologică și coerciția (*măsură de constrângere aplicată cuiva pentru a-l face să-și îndeplinească o obligație*);

Cele mai recente cercetări s-au concentrat pe cyber-bullying, care este o modalitate relativ nouă de agresiune, dar din ce în ce mai cunoscută atât în agresiunea verbală cât și în agresiunea relațională datorită importanței tot mai mari a diferitelor dispozitive de comunicare și tehnologie în societățile moderne.

Intimidarea în coli se desfășoară în toate formele și la diferite vârste. Cele mai frecvente forme de agresiune sunt: **agresiunea verbală și agresiunea relațională.**

Deși agresivitatea relațională poate fi utilizată de către ambele sexe, este mai frecvent asociată cu fetele. Rezultatele unui studiu efectuat de Rivers și Smith au arătat că, în timp ce agresiunea verbală

are loc cu o frecvență similară la ambele sexe, agresiunea fizică directă este mai frecventă în rândul băieților și agresiunea relațională este mai frecventă în rândul fetelor. Într-un alt studiu, Baldry a constatat că băieții este mult mai probabil să se angajeze în comportamente agresive, cum ar fi amenințările, vătămări fizice, respingerea, folosirea poreclelor în timp ce fetele este cel mai probabil de a folosi porecle, tachinare, zvonuri, respingere și luarea obiectelor personale.

Pe baza acestor concluzii, fetele par să utilizeze agresiunea relațională ceva mai mult decât băieții. În plus, cercetări internaționale recente arată că ambele sexe au tendința de a utiliza agresiunea relațională, dar fetele sunt mai dificile. De exemplu, un studiu de Horn a constatat că fetele este mai probabil să spună că este punct de vedere moral greșit să excludă pe cineva pe baza apartenenței lor într-un grup.

Unele cercetări arată că există anumite implicații când băieții și fetele se angajează în agresiuni atipice de gen. Există fete care sunt mai agresive fizic sau băieți, care sunt extrem de agresivi relațional.

Managementul conflictelor - clasificare, abordare și strategii de rezolvare

Ce este conflictul?

În viziunea lui U.C.Wasmuth conflictul este un „fapt social la care particip cel puțin două părți (indivizi, grupe, state), care urmăresc scopuri diferite, neconciliabile sau chiar

același scop, dar care nu poate fi atins decât de o singură parte, și/sau doresc să fac uz de mijloace disputate pentru a atinge un scop anume.”

Conflictul este rezultatul manifestării diferențelor. Ca urmare, recunoașterea unei stări conflictuale și intervenția în soluționarea sa implică acceptarea diferențelor.

Clasificări ale conflictului

Din punct de vedere al **nivelului de apariție**:

- **Conflict individual interior** – apare atunci când individului nu îi este clar direcția în care trebuie să se îndrepte, primește sarcini contradictorii sau atunci când ceea ce trebuie să facă contravine posibilităților, intereselor sau valorilor sale. În general o astfel de stare conflictuală interioară poate dura cu timpul toate celelalte tipuri de conflict.
- **Conflictul dintre indivizi** (apar în cadrul aceluiași grup, la grupuri diferite sau chiar organizații diferite) – acestea apar, de regulă, din cauza diferențelor de personalitate.
- **Conflictul dintre indivizi și grupuri** – poate fi un efect al presiunii pe care grupul îl exercită asupra individului. Uneori

individual este pus în situația să suporte consecințele unor acțiuni ale grupului de care el se delimitează. De multe ori, la baza acestor conflicte stau relații interpersonale tensionate sau conflicte individuale interioare puternice. În principiu, acestea sunt conflicte care apar în grupuri tinere sau cu cultură slabă.

- **Conflictul inter-grupuri** – este principalul tip de conflict inclus în categoria conflictelor organizaționale. “Stingerea” acestui tip de conflict intră deja în competența managerilor superiori. Adeseori asemenea conflicte apar între compartimente, sectoare cu profiluri foarte diferite.
- **Conflictul între organizații** – în mod frecvent acest tip de conflict se manifestă sub forma competiției pentru lansarea unui produs, serviciu etc. Un asemenea tip de conflict se poate naște în urma competiției pentru surse de finanțare.

Din punct de vedere al **efectelor** pe care le generează :

- **Conflicte distructive** – este conflictul în care resursele personale și organizaționale se consumă în condiții de ostilitate, fără beneficii mari, existând o permanentă stare de nemulțumire. Asemenea conflicte se pot solda cu destrămarea organizațiilor, pierderea unor membri, acte de violență etc. Capacitatea fiecărei părți de a ține cont de argumentele celeilalte este serios afectată. Comunicarea dintre competitori dispare.
- **Conflictul benefic** – atunci când conflictele sunt recunoscute de timpuriu și corect abordate, ele pot face ca indivizii, grupurile, organizațiile să câștige în creativitate și eficiență. Conflictul, atunci când este benefic, stă la baza procesului schimbării. În orice organizație, un anumit grad de conflict este absolut necesar, pentru ca dinamica dezvoltării organizației să fie bună. Conflictul benefic este acela care poate avea o soluție acceptabilă pentru toate părțile implicate. În cadrul unui asemenea conflict, părțile sunt capabile să comunice corect și să stea la masa tratativelor.

Din punct de vedere al **esen ei** lor:

- **Conflictele esen iale / de substan** – determinate de existen a unor obiective diferite (fie c individul are obiective diferite de ale grupului din care face parte, fie c diferen ele apar între obiectivele a doi sau mai mul i indivizi/grupuri). Acest tip de conflicte se manifest cel mai puternic în cazul în care indivizii tind s î i satisfac nevoile individuale folosindu-se de grup. Cu cât obiectivele sunt mai clar definite, cu atât ansele solu ion rii unui asemenea conflict cresc. O situa ie fericit este aceea în care realizarea obiectivelor presupune competi ie bazat pe standarde de performan – caz în care conflictul este o surs de progres.
- **Conflictele afective** – sunt cele generate de st ri emo ionale i apar în cadrul rela iilor interindividuale.
- **Conflictele de manipulare (pseudoconflictele)** sunt în general efectul comportamentelor duplicitare i lipsei de comunicare i transparen . Ele apar în general între grupuri i sunt rezultatul practicilor politicianiste. Spre exemplu, un pseudoconflict poate fi “lansat” atunci când dou grupuri între care exist interese comune ar aduce prejudicii grupului dominant în rela ia sa cu alte grupuri, dac ar continua coabitarea. Pentru reu ita acestei strategii, de regul conflictele sunt mediatizate puternic.

Din punct de vedere al **intensit ii**:

- **Criza** – se manifest în general prin reac ii violente, hot râri nenegociate (i uneori nenegociabile). În timpul crizei, oamenii se las de obicei domina i de sentimente.
- **Tensiunea** – tensiunea interioar distorsioneaz imaginea realit ii sau imaginea altei persoane i ac iunile sale. Rela ia este afectat de atitudini negative i idei preconcepute i fixe. Tensiunea cre te atunci când p r ile refuz s recunoasc faptul c exist un conflict.

- **Neîn elegerea** – provine din faptul că oamenii uit foarte des să își verifice percepțiile și se îneleg greșit unii cu alții, trăgând concluzii eronate. Cauza este comunicarea defectuoasă.
- **Incidentalul** – este acea mică problemă, care, de obicei este perfect rezolvabilă pe loc prin comunicare, atunci când este neglijată și evitată duce în mod frecvent la neînțelegere.
- **Disconfortul** – este sentimentul intuitiv că “ceva nu este în ordine”.

Din punct de vedere al **nivelelor cauzelor** declanșatoare de conflict:

- **Conflicte de nivel informațional** – declanșate de lipsa unor informații, transmiterea unor informații greșite sau distorsionate etc. Sunt cel mai simplu de rezolvat, din moment ce informațiile lipsă pot fi completate, iar cele greșite, corectate.
- **Conflicte la nivelul strategiilor** – apar atunci când există diferențe de opinie în ceea ce privește modul în care trebuie făcut ceva.
- **Conflicte la nivelul scopurilor** – apar atunci când există diferențe în privința rezultatului ce trebuie obținut.
- **Conflicte la nivelul normelor** – apar atunci când comportamentele manifestate nu sunt cele așteptate – nu sunt conforme cu normele acceptate sau impuse.
- **Conflicte la nivel de valori** – dacă primele 4 nivele de conflict pot fi soluționate prin obținere/oferire de informații, comunicare și negocierea unei soluții, acest tip de conflict este mai dificil de abordat. Oamenii reacționează de obicei violent atunci când le sunt “cliccate în picioare” valorile.

Cauzele conflictelor

Comunicarea defectuoasă – oferirea de informații insuficiente sau incomplete, folosirea de mijloace sau canale de comunicare inadecvate, folosirea unui limbaj neadecvat interlocutorului (fie el ca formă ori conținut), sunt exemple de potențiale cauze de conflict. Dacă cei antrenati într-un asemenea conflict doresc să coopereze pentru găsirea unei soluții, ei pot începe prin a schimba în mod deschis și corect, informații relevante.

Sistemele de valori – dezacordurile pot viza aspecte etice, limitele și modalitățile în care trebuie exercitată puterea, etc. Una dintre soluții este că părțile implicate să ajungă să recunoască și să accepte diferențele, adoptând soluții de acțiune în care să se evite “punctele nevralgice”.

Existența unor scopuri diferite – nu întotdeauna indivizii sau grupurile cad de acord asupra a ceea ce trebuie făcut. Uneori problemele apar la alcătuirea listei de priorități, alteleori scopurile pot fi total diferite. Devine periculos atunci când indivizii sau grupurile au o “agendă ascunsă”, scopuri nedeclarate, de multe ori diferite de cele ale organizației, pe care le urmăresc în detrimentul acesteia.

Stilurile manageriale și ambiguitățile organizaționale – unii manageri alimentează conflicte inter-personale tocmai pentru a-și întări poziția (dezbinând și conducând!). Managerii autoritari care își simt pozițiile amenințate chiar dacă grupul pe care îl conduc este fragmentat va deveni mai ușor de condus. Incoerența sistemului managerial, inconsecvența măsurilor luate, necunoașterea și nerespectarea ierarhiei, neparticiparea tuturor nivelurilor la luarea deciziilor (delegarea absolută și necontrolată), existența unui sistem coerent de apreciere a performanțelor și de motivare sunt toate posibile cauze de conflict.

Resurse limitate – limitarea oricrei resurse poate da naștere la conflict: timpul, banii, resursele materiale, cele umane și informația (despre care am amintit deja). Problema nu este ca resursele să fie nelimitate și la dispoziția tuturor, ci să ajungă pentru atingerea obiectivelor și îndeplinirea sarcinilor. Limitarea resurselor face altceva decât să stimuleze concurența neloială, superficialitatea, suspiciunea etc. De cele mai multe ori, problema nu este lipsa de resurse, ci planificarea defectuoasă: fie că au fost stabilite obiective prea ambițioase, fie că nu au fost prevăzute anumite situații.

Dependență departamentală reciprocă – atunci când două sau mai multe departamente, colective, compartimente sau proiecte depind unele de altele, conflictul structural este de neevitat. Relațiile dintre departamentele unei organizații sunt determinate de reacțiile unora la necesitățile celorlalte, de corectitudinea schimbului de informații, de corecta evaluare a performanțelor și eforturile fiecăruia, de atitudinea membrilor unui departament față de alte departamente și membrii acestora. Acest gen de situații este cu atât mai dificil cu cât departamente diferite au și scopuri, obiective și metode de lucru diferite.

Diferențe intergrup de statut social – faptul că membrii unui grup au un statut profesional considerat în exterior mai bun față de cel al membrilor (de același nivel socio-profesional) din alt grup, constituie o importantă cauză de conflict.

Evoluția conflictelor inter-grupuri

- **Starea tensională** – în care condițiile de declanșare a conflictului există, însă nu sunt încă sesizate.
- **Recunoașterea stării conflictuale** – de către cei aflați în conflict sau de persoane/grupuri din afară. Conflictul în ele reprezintă o

faz incipient , în care p r ile nu au reac ionat înc afectiv. Amenin rile sunt percepute, îns înc nu li se d o aten ie foarte mare. Conflictul în eles nu devine întotdeauna conflict resim it. **Accentuarea st rii conflictuale** – în această faz conflictul, înc nedeclan at, devine inevitabil.

- **Declan area conflictului** – conflictul devine vizibil chiar i pentru cei neimplica i direct.
- **Sfâr itul conflictului** – se caracterizeaz prin schimbarea condi iilor ini iale, în care s-a declan at conflictul. Apar condi iile în care devine posibil cooperarea sau declan area unui nou conflict.

Efectele conflictelor inter-grupuri

Asupra grupurilor competitive:

- cre te coeziunea i loialitatea. Diferendele interne tind s se estompeze.
- climatul grupului tinde s piard din informalism, grupul devenind din ce în ce mai organizat, mai orientat c tre atingerea obiectivelor.
- grupul este dispus s tolereze o conducere mai autoritar .
- cre te intoleran a fa de membrii care nu r spund nevoilor grupului sau care nu trec satisfacerea nevoilor individuale pe planul doi.

Asupra rela iilor dintre grupurile aflate în conflict:

- fiecare grup percepe cel lalt grup ca fiind inamic;
- membrii grupului au distorsiuni de percep ie: sesizeaz numai p r ile bune din propriul grup i numai pe cele negative ale celuilalt grup. Sl biciunile grupului propriu i for a grupului opus sunt ignorate;

- scade interacțiunea și comunicarea între grupuri proporțional cu creșterea ostilității.

Cu cât comunicarea este mai redusă, cu atât probabilitatea corecției percepțiilor distorsionate scade. Cu cât grupul advers pare mai puțin demn de respect, cu atât atitudinea ostilă este mai ușor de menținută și ansele de reconciliere mai reduse.

Asupra grupului învingător:

- își menține (sau chiar întărește) coeziunea.
- devine mai neorganizat
- își crește disponibilitatea de cooperare cu alte grupuri.
- tinde să se supraevalueze și acest lucru îl poate face vulnerabil
- din cauza automatismului, are tendința de a se “arunca” în întreprinderi riscante.

Asupra grupului învins:

- va găsi “evadări”: scuze, explicații, motive externe (ghinionul, juriu părtinitor, “jocul murdar” al oponentului etc.), care să-l absolve de responsabilitatea înfrângerii.
- se va dezorganiza; conflictele latente se vor acutiza și vor fi cunoscute ca “apăsători” în interiorul grupului.
- în principiu, capul conducătorului este primul care se clatină.
- tinde să încerce să redeschidă lupta pierdută.
- devine necooperant, închis, față de alte grupuri.

Procedee de abordare a conflictelor fără lupt și fără a ceda

Negocierile

Constau în discuții nemijlocite, purtate în scopul de a ajunge la o înțelegere, la încheierea unei tranzacții sau la rezolvarea unei probleme. În alegerea se stabilește atunci când este acceptat de toate părțile: ea trebuie deci să satisfacă nevoile tuturor părților implicate.

Medierea

Uneori, mai ales atunci când părțile sunt numeroase sau problema foarte complexă, se întâmpină greu și în stabilirea și respectarea regulilor și procedurilor. În acest caz există riscul ca negocierile să devină haotice și să se termine într-un eșec. O soluție este folosirea unuia sau mai multor facilitatori, persoane imparțiale și neutre care au în sarcină modul de desfășurare a discuțiilor.

Arbitrajul

Atunci când părțile nu reușesc să găsească o cale de a elabora împreună soluția unei probleme, se pot adresa arbitrajului. Acest lucru se întâmplă de obicei când părțile nu se simt competente să judece situația, când între ele există diferențe ireconciliabile sau când comunicarea este profund alterată. Părțile trebuie să se oblige să respecte decizia arbitrajului, indiferent care va fi ea. Arbitrul este un expert independent care analizează și interpretează aspectele diferendului și propune o soluție. Participanții au influență numai în alegerea arbitrului.

Judecata

Oamenii preferă adesea procedurile juridice deoarece acceptarea generală este că ele sunt cele mai legitime și definitive. Ele judecă litigiile conform unui sistem de legi în vigoare, care nu sunt altceva decât un sistem de norme oficial. Demersul juridic constituie un procedeu care nu necesită acordul celeilalte părți.

Strategii de rezolvare a conflictelor

Abandonul

Retragerea fizic sau emoțional din conflict, în general de teama confruntării directe. În general, adoptarea acestei atitudini implică renunțarea la dreptul de a avea un cuvânt de spus. Este acceptabil să te retragi atunci când un conflict nu te privește, sau atunci când retragerea nu afectează cursul evenimentelor. Retragerea poate acutiza și mai mult un conflict. Uneori, prin retragere poți da una cuiva sau poți “da apă la moară” adversarilor. Câteodată ne retragem din dorința ca ceilalți să ne roage să revenim... Uneori putem fi dezamăgiți și constatăm că nu suntem atât de indispensabili!

Reprimarea

Refuzul de a accepta existența unui conflict este un comportament la care recurgem din dorința de a avea liniște cu orice preț. Este bine să nu supradimensionăm un conflict minor și să nu ne lăsam “duși de val”, însă atunci când conflictul este real singura soluție este să avem curajul să-i recunoaștem existența: mai devreme sau mai târziu el va ieși și oricum la iveală!

Victorie/înfrângere

Acest stil este adeseori rezultatul tendinței inconștiente de a vă proteja de durerea ecului. În strategia victorie/înfrângere se produce o etalare de forță din care obligatoriu o parte iese înfrântă. Această strategie poate avea efecte întârziate: învinsul poate să nu suporte ecul, revenind “în forță” după un timp. În plus, relațiile dintre părțile implicate vor fi cu siguranță iremediabil afectate. Învingătorul de astăzi poate refuza să coopereze mâine...

Compromisul

Este o strategie care reclamă anumite capacități de negociator pentru ca fiecare să câștige câte ceva. El dă impresia de corectitudine, dar asta poate să nu fie suficient deoarece fiecare parte luptă pentru ceva mai mult. Dezavantajul compromisului este că în general una dintre părți va pierde mai „mărinimoasă” dând celeilalte părți un sentiment de înfrângere.

Victorie/victorie

Este strategia ideală, care nu presupune un învingător și un învins. Procesul de găsire a soluției poate fi mai lung și mai anevoios, însă cu siguranță relațiile se vor consolida, iar soluția va fi mai durabilă. Când ambele părți câștigă, ambele vor susține soluția, iar probabilitatea declanșării unor conflicte ulterioare va fi foarte mică.

Pași abordării strategiei victorie/victorie:

- Aflați de ce le trebuie ceea ce cer – clarificați cerințele fiecărei părți și motivele lor.
- Depistați punctele de complementaritate – două persoane pot dori același lucru din motive diferite.
- Identificați ideile de rezolvare – începeți prin a vedea care sunt soluțiile propuse de către fiecare parte.
- Cooperati – continuați prin a găsi împreună noi soluții posibile. Cooperând, arătați clar celuilalt că îl tratați ca partener, nu ca oponent. Astfel, chiar dacă relația nu va fi înțrit, ea va fi cel puțin în meninut. Încercați permanent să disociați problema de persoane. Concentrați-vă pe corectitudine, nu pe forță. Fiți dur cu problema și blând cu oamenii!

Etape

- Formularea problemei
- Identificarea părților implicate (direct sau indirect)
- Cunoașterea nevoilor reale / de bază / din spatele celor declarate, aflate. (Este util întocmirea "Hărții conflictului", cuprinzând nevoile și temerile pentru fiecare parte implicată).
- Generarea punctelor de întâlnire a nevoilor.
- Generarea de soluții posibile (prin metode de stimulare a producției de idei, de genul brainstorming-ului).
- Cooperarea, transformarea adversarului în partener pentru alegerea unei soluții acceptate de ambele părți ca permanentă.

Tehnici de rezolvarea conflictelor

Referitor la rezolvarea / soluționarea conflictelor, Blake, Shepard și Mouton (M. Vlasceanu, 1993) au propus o tehnică bazată pe cooperare între grupurile oponente într-o situație de rezolvare a unei probleme. Aceasta implică următoarele faze:

- cele două grupuri trebuie să-și exprime interesul pentru îmbunătățirea relațiilor dintre ele;
- grupurile sunt despărțite și rugate să-și formeze în scris percepțiile despre propriul grup și despre celălalt;
- grupurile se întâlnesc și un reprezentant al fiecăruia prezintă în fața tuturor, modul în care și-au formulat percepțiile;
- grupurile se separă din nou și încep să analizeze atât discrepanțele cât și similitudinile dintre propriile percepții și percepțiile celuilalt grup;
- grupurile se reîntâlnesc pentru a-și împărtăși concluziile la care au ajuns cu privire la existența percepțiilor diferite și a modalităților prin care pot fi reduse. Aceasta fază devine o sesiune de rezolvare a problemelor în care este încurajată interacțiunea dintre toți membrii grupului.

O altă tehnică de reducere sau soluționare a conflictelor este cea a rolului conciliatorului sau al părții a treia.

O a treia persoană, care dispune de competență în domeniul concilierii interpersonale, poate interveni în stabilirea unei întâlniri și a unei confruntări oneste între cele două părți. Ele caută să stimuleze o reconsiderare a punctelor de vedere și a diferendelor, un dialog sincer și imparțial, creând astfel premisele unei relații solide, eliberat de tensiuni și suspiciuni reciproce.

Tipul de intervenție, în funcție de situație, al celei de-a treia părți – conciliatorul – diferă. Astfel, în cazul tehnicii inchiuzitoriale, conciliatorul are doar rolul de a chestiona cele două părți și de a da un verdict pe care acele două trebuie să-l accepte.

În cazul arbitrajului, persoanele ce se află în dispută își prezintă argumentele celei de a treia părți (arbitrul) care, pe baza informațiilor primite de la acestea, formulează o decizie pe care o impune celor două părți.

În cazul în care cea de a treia parte (conciliatorul) nu are puterea de a impune participarea, ci doar de a face recomandări, intervenția este cunoscută sub numele de mediere. Mediatorul poate oferi sugestii care să permit părților oponente să facă concesii nedureroase.

Analizând diferite tehnici ale managementului de soluționare a conflictului, K.W. Thomas (M. Vlăsceanu, 1993) ajunge la definirea a cinci stiluri ce pot fi caracterizate prin următoarele trăsături comportamentale: evitare, compromis, competiție, adaptare, colaborare.

Evitarea conflictului reprezintă o tehnică de soluționare care implică :

- ignorarea conflictului în speranța că va dispărea;
- înbușirea conflictului prin invocarea unei strategii lente de rezolvare;
- evitarea conflictului prin revendicarea „discreției”;
- apelul la regulile birocratice ca sursă de rezolvare a conflictului.

Compromisul se realizează de obicei prin:

- negociere;
- concluzia unor tranzacții și acorduri;
- alegerea unor soluții satisfăcătoare sau acceptabile.

Competiția presupune:

- crearea unor situații de tipul „câștig – pierdere”;
- folosirea rivalității;
- folosirea jocurilor de putere pentru distrugerea celorlalte părți;
- forțarea supunerii.

Adaptarea implică:

- acceptarea concesiilor;
- respect și îngăduință.

Colaborarea se obține prin:

- demonstrarea dorinței de rezolvare a problemei;
- confruntarea punctelor de vedere diferite și împărțirea ideilor și informațiilor;
- concluzia unor soluții integratoare;
- alegerea situațiilor prin care toți pot câștiga;
- considerarea problemelor și conflictelor ca stimulative.

Indiferent de stil, managerul pluralist, pentru a fi eficient, depinde întotdeauna de capacitatea de a citi situațiile în evoluție. El trebuie să aibă capacitatea de a analiza interesele, de a înțelege conflictele, de a explora relațiile de putere, astfel încât să poată ține situațiile sub control.

Violența în școală

Ce numim violență colar ?

Violența în mediul colar este un fenomen destul de complex, cu o diversitate de forme de manifestare care justifică folosirea terminologiei specializate, rafinate: astfel școala este spațiul de manifestare a conflictului între copii și între adulți-copii, iar raporturile de forță sau planul în care se consumă conduitele offensive (verbal, acțional, simbolic) sunt variabile importante în înțelegerea fenomenului. De aceea când vom folosi noțiunea mai general de „violență” vom desemna orice comportament al cărui scop este prejudicierea sau distrugerea victimelor.

În primul rând, atunci când vorbim despre violență școlară nu putem să ne limităm la actele de violență care cad sub incidența legii. Violența școlară este un fenomen mult mai larg, ce trebuie evaluat și cu ajutorul altor indicatori. Jacques Pain reține două tipuri de violență în mediul școlar: **violențele obiective**, care sunt de ordinul penalului (crime, delict) și asupra cărora se poate interveni frontal (Poliția și Justiția sunt obligate să colaboreze direct cu instituțiile colare) și **violențele subiective**, care sunt mai subtile, țin de atitudine și afectează climatul școlar (atitudinile ostile, disprețul, umilirea, jignirea, sfidarea, lipsa de politețe, absențele de la ore, refuzul de a răspunde la ore și de a participa la activități sau ceea ce unii autori numesc atitudini anti colare). O formă de violență extrem de răspândită în mediile colare este **violența verbală**. Violența colară trebuie deci determinată .

Așadar, fenomenul violenței școlare se întinde pe o scară largă, la care se află **violența fizică** (extrem de mediatizat de altfel, dar fără analize temeinice ale cauzelor ce o provoacă), respectiv **incivilitățile** (care sunt foarte numeroase și pot afecta grav ambianța școlară).

Violența perturbă grav mediul școlar.

Violența este dezorganizarea unui sistem personal sau social care se traduce printr-o pierdere a integrității (fizice, materiale, psihice). Dacă, în fazele de început ale educației școlare (când părinții noștri erau elevi), predomina violența profesorului asupra elevilor, democratizarea educației a antrenat o deplasare a violenței către elevi, canalizând-o dinspre elevi spre profesori.

Violența fizică și cea verbală sunt două dintre cele mai des întâlnite tipuri de violență în școlile din Europa. Cultura adolescenților pare a fi centrată pe violență, fenomen la care au contribuit familia, școala, industria divertismentului și mass-media.

Tipuri de violență școlară la care sunt expuși elevii/profesorii

În mediul școlar, **elevii** sunt supuși următoarelor tipuri de violență:

- violență emoțională, vulgaritatea de limbaj, dinspre elevii cu comportament indezirabil;
- violență fizică din partea colegilor mai mari sau mai puternici;
- agresiunea părinților sau altor membri ai familiei, ca metodă de rezolvare a nemulțumirii față de copil;
- stress provocat de părinții cicălitori, de cerințele prea mari față de copii în legătură cu performanțele lor;
- critica și sancțiunile exagerate ce vin dinspre profesori, care nu-i cunosc suficient de bine elevii;

- violență stradală, escrocherii, santaj din partea unor tineri fără ocupație, a găștilor de cartier;
- frustrarea datorată unor probleme de natură socio-economică ;
- violuri, perversiuni sexuale, pornografie între elevi sau provocate de persoane din afara colii.

În mediul colar, **profesorii** sunt supuși următoarelor tipuri de violență :

- atitudini și limbaj trivial, vulgaritate din partea elevilor;
- agresivitate nonverbală , atitudini sfidătoare din partea elevilor sau persoanelor din afara colii;
- vestimentație provocatoare, etalarea opulenței familiei, violență emoțională;
- ostilitate în atitudini sau/ și agresivitate fizică ;
- impolitețe, insulte, obraznicie, nesupunere, amenințări, reproșuri din partea elevilor;
- comentarii impertinente la observațiile profesorilor, părăsirea clasei în timpul activităților, gesturi care generează disconfort în interacțiunea acestora cu elevii și părinții;
- violență verbală, amenințări și chiar violență fizică din partea unor părinți;
- suspiciuni, contestarea autorității, corectitudinii și competenței profesionale a unor cadre didactice de către elevi și părinți;
- existența unor grupuri organizate care terorizează școala, pe unii profesori;
- violuri, perversiuni sexuale, lovire, tâlhărie...

Cauzele violenței în mediul școlar

Violența școlară este asociată, în general, cu zonele urbane dificile, cu periferiile, acolo unde școala este la ea acasă . De aceea, atunci când se vorbește despre violență în școală se consideră drept surse defavorizante anumiți factori exteriori ai școlii: *mediul familial*,

mediul social, ca și unii factori ce țin de individ, de *personalitatea* lui.

Mediul familial reprezintă, credem, cea mai importantă sursă a agresivității elevilor. Mulți dintre copiii care prezintă un profil agresiv provin din familii dezorganizate; ei au experiența divorțului părinților și trăiesc în familii monoparentale. Echilibrul familial este perturbat și de criza locurilor de muncă, de omajul ce-i atinge pe foarte mulți părinți. Părinții sunt confrunțați cu numeroase dificultăți materiale, dar și psihologice, pentru că au sentimentul devalorizării, al eșecului. În aceste condiții, ei nu mai sunt sau sunt puțin disponibili pentru copiii lor. Pe acest fundal apar probleme familiale foarte grave, care-i afectează profund pe copii: violența intrafamilială, consumul de alcool, abuzarea copiilor, neglijența, la care se adaugă și importante curențe educaționale – lipsa de dialog, de afecțiune, inconstanța în cerințele formulate față de copil, utilizarea mijloacelor violente de sancționare a copilului.

Mediul social conține, la rândul său, numeroase surse de influență de natură să inducă, să stimuleze și să întrețină violența școlară: situația economică, slăbiciunea mecanismelor de control social, inegalitățile sociale, criza valorilor morale, mass-media, unele disfuncționalități la nivelul factorilor responsabili cu educația tinerilor, lipsa de cooperare a instituțiilor implicate în educație. Conjunctura economică și socială provoacă anumite confuzii în rândul tinerilor, care încep să se îndoiască de eficacitatea colii, de utilitatea științei. Și aceasta cu atât mai mult cu cât ei constată că școala nu le asigură inserția profesională. Un mediu social în criză (criza locurilor de muncă, criza familiei, criza valorilor) afectează profund dezvoltarea personalității copilului.

Trăsăturile de personalitate ale elevului sunt și ele într-o strânsă corelație cu comportamentele violente.

Adolescența este o perioadă de transformări profunde pe plan fizic, psihic și social. Schimbările fizice care încep la pubertate sunt adesea foarte brutale și adolescenții le trăiesc ca pe o veritabilă metamorfoză. O caracteristică importantă este relația pe care adolescentul o stabilește cu propriul corp. Corpul este suportul privilegiat al exprimării personalității și, în aceste condiții, asistăm la excese în privința vestimentației, coafurii, machiajului. Lookul este când o modalitate de afirmare, de impunere a personalității, când o carapace sub care se ascund multe neliniștiri și temeri. Adeseori, el oscilează între sentimentul de putere, de forță și sentimentul de îndoială, de descurajare, de scdere a stimei de sine. Pentru a se apăra de aceste emoții, adolescenții dezvoltă reacții de provocare, de agresivitate, de opoziție față de părinți și profesori.

În această perioadă atât de dificilă, dialogul părinți-copii și profesori-elevi este absolut necesar. Adolescentul dorește să fie înțeles, are nevoie de dragoste, de securitate afectivă, dar el nu recunoaște și nu exprimă acest lucru. Se poate spune că violența în coală pleacă în primul rând de la un deficit de comunicare.

Școala ca sursă a violenței

Fenomenul violenței școlare este extrem de complex, iar la originea lui se află o multitudine de factori. Școala însăși poate reprezenta o sursă a unor forme de violență și acest lucru trebuie luat în considerare în conceperea diferitelor programe de prevenire și stăpânire a violenței. Școala este un loc unde elevii se instruiesc, învață, dar este și un loc unde se stabilesc relații, se promovează modele, valori, se creează condiții pentru dezvoltarea cognitivă, afectivă și morală a copilului. Clasa școlară constituie un grup al cărui membri depind unii de alții, fiind supuși unei mișcări de influențare reciprocă ce determină echilibrul funcțional al câmpului educațional. Fiecare grup cere de la membrii săi diferite forme de comportament. Comportamentele violente ale elevului își pot avea

originea i într-un management defectuos al clasei colare, mai exact într-o lipsă de adaptare a practicilor educaționale la o populație colar considerabil schimbat .

Relația de autoritate influențează și tipul de comunicare, aceasta devenind unilateral , adică profesorul e cel care emite i monopolizează comunicarea, iar elevul r mîne doar un receptor pasiv.

i alte componente ale atitudinii profesorului față de elevi pot genera situații conflictuale ori comportamente violente ale elevilor: atitudinea profesorului de ignorare disprețuitoare a elevilor, corelată cu tendința de evaluare a lor în termeni constant negativi și depreciativi, atitudini care pot antrena un ansamblu de consecințe în plan comportamental: lipsa de comunicare, pasivitatea la lecție, indiferența sau, dimpotrivă, perturbarea lecțiilor, dezvoltarea unor atitudini ostile, provocatoare.

Prevenirea i combaterea violenței în mediul școlar

Fenomenul violenței școlare trebuie analizat în contextul apariției lui. A gândi strategii, proiecte de prevenire a violenței școlare înseamnă a lua în considerație toți factorii (sociali, familiari, colari, de personalitate) ce pot determina comportamentul violent al elevilor. Școala poate juca un rol important în prevenirea violenței colare. Pierre-Andre Doudin i M. Erkohen-Markus vorbesc de trei tipuri de prevenție pe care le poate asigura școala și care se completează reciproc: o prevenție primară, care se poate realiza foarte u or de c tre fiecare profesor i se refer la dezvoltarea unei atitudini pozitive față de fiecare elev, exprimarea încrederii în capacitatea lui de a reuși; o prevenție secundară, ce pleacă de la faptul c școala reprezintă un post de observație privilegiat al dezvoltării intelectuale i afective a elevului, iar profesorul, printr-o observare atentă a acestuia, poate repera efectele unor violențe la

care elevul a fost supus în afara mediului colar; o prevenție terțiară, ce are în vedere sprijinul direct adus elevilor care manifest comportamente violente; acesta urm re te prevenirea recidivei i presupune adoptarea unor m suri dup producerea comportamentului violent.

Fiecare situație cu care se confruntă dasc lii este unic din punctul de vedere al cauzelor i al formelor de manifestare. Totu i, e mult mai u or s alege ce se potrive te mai bine dintr-o serie de posibilit și decât să procedezi la întâmplare prin tatonări succesive, aplicând regulile înv țării prin încercare i eroare.

Uneori clasa școlară se prezintă ca un spațiu de confruntare și de conflict profesor-elevi i elevi-elevi. Pentru a face față unei situații de conflict se recomandă următoarele strategii: strategii de evitare, prin care profesorul ignor momentan criza creat în sala de clas i continu cursul ca i cum nimic nu s-ar fi întâmplat; strategii de diminuare (moderare), care se folosesc atunci când profesorul, din dorința de a evita confruntarea, minimalizează dezacordul cu elevii; strategii de putere (de coerciție), care apar atunci când profesorul recurge la puterea sa i la diferite mijloace de constrângere pentru a regla conflictul; strategii de compromis, care se folosesc atunci când profesorul recurge la concesi, la promisiuni pentru a face față situației; strategii de rezolvare negociată a problemei. H. Tonzard spunea c negocierea este un procedeu de rezolvare a conflictelor prin intermediul discuției între părțile adverse.

Nu întotdeauna profesorul poate rezolva problemele de comportament ale elevilor prin intermediul mijloacelor prezentate.

De ce ar trebui s fii preocupat de agresiune?

Preocuparea pentru agresiune este un factor important în abordarea constructiv a comportamentului violent. În alegerea

determinismului unui astfel de comportament facilitează identificarea modalităților optime de intervenție în astfel de cazuri. Agresivitatea se manifestă fie sub forma unor crize de furie accentuate și frecvente, fie sub forma comportamentelor agresive sau impulsivității accentuate. O intervenție optimă poate reduce agresivitatea. Pe de altă parte, tratarea cu superficialitate sau lipsa de implicare în corectarea unui astfel de comportament poate favoriza apariția comportamentului agresiv și mai târziu a comportamentului antisocial.

Copiii care denotă agresivitate se pare că au nivel scăzut de autocontrol (Fortin 2002), fapt ce îi determină să reacționeze agresiv la critică și îi face incapabili să accepte ideile celorlalți. În situații de conflict răspund necorespunzător la reacțiile celorlalți. Așa cum arată multe studii, interacțiunea cu mediul oferă posibilitatea să ne construim prerechizitele de a gestiona anumite situații. Astfel „carențele comportamentale„ pot fi explicate și prin lipsa unui input specific, pentru a învăța răspunsul la un anumit stimul.

Mediul educațional poate fi atât factor care determină acest comportament cât și „scena de manifestare„ a unui astfel de comportament. Pe lângă acest mediu, un factor foarte important în dezvoltarea personalității copilului este familia, după cum este subliniat acest lucru și în literatura de specialitate. Astfel, relația cu familia poate reprezenta un factor declanșator a comportamentului agresiv. În familiile în care există copii cu probleme comportamentale, prin ei au adesea sentimentul că trebuie să-și amenințe, să-și pedepsească mereu, că trăiesc evenimente predominant negative și că abia împărtășesc momente plăcute. Copiii se simt adesea la fel, au sentimentul că prin ei se ceartă cu ei mereu și sunt nemulumiți. Acest dezechilibru între experiențele pozitive și negative duce la

formarea unor expectan e negative atât în ceea ce îi prive te pe p rin i, cât i pe copii. Aten ia p rin ilor si a copilului se centreaz asupra evenimentelor negative, de i experien ele pozitive au loc în continuare, ele abia mai sunt percepute. O intervenție optimă este aceea de a orienta, în mod con tient, aten ia asupra evenimentelor pozitive, deoarece acestea trebuie eviden iate mai mult decât cele negative.

Este important s se intervin cu programe de preven ie a agresivit ii deoarece aceasta poate degenera în comportamente antisociale sau delicven . Oprindu-m îns la dimensiunea dezvolt rii copiilor, e mai mult decât important construirea unui cadru de dezvoltare optim din punct de vedere psihoemo ional.

Agresivitatea nu e altceva decât o barier în dezvoltarea optim a copiilor. Diminuarea agresivit ii poate constitui un factor de succes personal (pentru cei în rândul c rora se intervine) i social.

Cum recuno ti un copil abuzat?

A recunoa te un copil abuzat nu este atât de u or pe cât pare. Tipurile de abuz sunt multiple i alunecoase, nu se restrâng la b t i sau lovituri. Astfel c semnele nu sunt evidente întotdeauna. Din contr abuzul sexual și cel emo ional, de exemplu, pot afecta copilul într-o asemenea m sur încât s îl "învețe" căi naturale și inteligente de a se ascunde nu numai de abuzator ci de oricine ar putea descoperi. i asta pentru c **de multe ori, copilul abuzat se simte vinovat pentru ceea ce i se întâmpl fie pentru c este prea mic i la vârsta lui este firesc s gândeasc a a, fie deoarece i s-a inoculat vinația de-a lungul timpului, ajungând s se identifice cu ea i s o considere real .**

`Copilul abuzat dezvolt modalit ți de a gestiona suferințele pe care le îndur , în vreme ce le ascunde de c tre

posibilia salvatori. Tocmai la aceste modalități putem învăța și noi să devenim receptivi și vigilenți. Poate fi dificil. Neglijența copilului, de exemplu, este tot o formă de abuz: atunci când acesta nu este hrănit suficient, îngrijit, spălat sau nu i se acordă timp și atenție. Aceste lipsuri nu lasă urme frapante pe termen scurt, pe termen lung însă, copilul va deveni un adult cu grave deficite emoționale și sociale și un părinte cu un comportament nesănătos.

Cum identificăm potențialele victime și pe agresori?

Toate formele de abuz lasă urme în relația dintre victimă și agresor. Este un semnal de alarmă dacă cei doi admit că nu le place să petreacă timp împreună și dacă vezi că nu se interesează unul de altul. La fel, atunci când **copilul nu pare deloc deranjat de perioadele de separare de părinte** și nu manifestă urme de dor sau când observi că cei doi nu se ating și foarte rar se privesc unul pe celălalt. Într-un cuvânt, interacționează foarte neadecvat pentru un părinte și un copil.

Tipurile de abuz de obicei merg mână în mână, adică un copil abuzat fizic este de multe ori abuzat și emoțional, iar un copil abuzat sexual poate fi adesea și neglijat.

Astfel că **semnele după care poți suspecta un abuz** pot fi mai multe:

- modificări bruste în comportament sau în evoluția școlară;
- dificultăți de concentrare și probleme de învățare, nejustificate de vreoaică afecțiune a copilului;
- o atitudine speriată în mod constant, de parcă s-ar teme că ceva rău urmează să se întâmple;
- o atitudine fie rezervată și retrasă, fie pasivă și submisivă în raport cu adulții.

Cum recunoști un copil abuzat fizic?

Un copil abuzat fizic se recunoaște după :

- are vânătăi, zgârieturi, arsuri și alte semne fizice de agresiune, inexplicabile sau neobișnuite **în mod repetat**;
- semnele de violență fizică se găsesc în locuri mai puțin firești pentru niște lovituri obișnuite la copii;
- copilul **nu poate da explicații pertinente sau credibile** pentru semnele fizice de agresiune;
- victima poartă **pantaloni lungi și bluze cu mâneca lungă** inclusiv atunci când e cald (dacă o face pentru a ascunde zgârieturile, se ia în calcul și că unii copii se automutilează, ceea ce sugerează un alt tip de abuz din partea adulților: abuzul emoțional sau neglijența);
- se arată **speriat atunci când este momentul să meargă acasă** ori când trebuie să intre în contact cu unul din părinți;
- devine **agitată și anxioasă la apropierea adulților**;
- devine **exagerat de speriat atunci când face o greșală**, când un adult îl atinge simbolic (îl trage de ureche, de exemplu) sau când un adult se înfurie pe el;
- copiii abuzați fizic par mereu suspicioși, **par să stea în alertă mai tot timpul**.

Cum recunoști un copil abuzat emoțional?

Acest tip de abuz poate fi atât verbal, cât și psihologic.

Semnele unui copil abuzat emoțional sunt;

- copilul poate fi (sau deveni) **tăcut, rezervat, taciturn, ezitant** sau mai degrabă necooperant, **dificil, rece, detașat**;
- manifestă comportamente extreme: fie se arată **submisiv și pasiv** din cale afară, fie **pretinde, cere (de obicei atenție), până la agresivitate chiar** preia roluri de părinte în raport cu alți copii, **se poartă "ca un adult", sau din contra, excesiv de infantil** (spre exemplu, se leagă adesea și își sugă degetul, la 6 ani);
- dezvoltarea lui psihică sau emoțională pare întârziată;
- arată o **lipsă de atașament față de părinte**.

Cum recunoști un copil abuzat sexual?

Studiile efectuate asupra abuzului sexual indică de trei ori mai multe fete afectate decât băieții.

Un copil abuzat sexual prezintă unele modificări comportamentale:

- copilul devine **vizibil furios, ostil, agresiv**;
- are **dificultăți în a merge sau în a sta jos, pe scaun**;
- refuză dintr-o dată să se schimbe, să se dezbrace pentru gimnastică sau pentru alte activități fizice comune;

- unii copii ajung să fac pipi în pat, să aibă constant co maruri sau dezvolt o frică de întuneric sau o frică evidentă (incontrolabil) față de persoana abuzatoare;
- fiind copii, nu se cenzurează sau nu sunt suficient de conștienți să atrag atenția prin asta, așa că nu vor ascunde **cunoștințele sexuale sofisticate și neadecvate pentru vârsta lor**, capătate prin abuz;
- poate dezvoltă un interes pentru probleme de sexualitate pe care nu se străduiește să îl ascundă;
- poate regresa, ca și copilul abuzat emoțional, la **obiceiurile infantile** (udatul patului este unul dintre ele).

De ce sunt copiii agresivi?

Agresivitatea copilului este în primul rând un semnal de alarmă prin care acesta arată că este în conflict cu emoții negative precum furia, supărarea, dezamăgirea, neliniștea.

El nu este capabil să își controleze emoțiile, ci le scoate la suprafață, uneori sub formă

agresivității.

Principalele surse de agresivitate sunt frustrările copilului, tensiunile din familie și predispozițiile temperamentale ale copilului.

Frustrările copilului

Între frustrare și agresivitate există o legătură puternică. Un copil care nu își vede nevoile satisfăcute se poate simți fie trist, părăsit, fie nemulțumit și furios. Deseori el va lua atitudine ca și cum să își facă

dreptate. Dacă copilul nu primește suficientă atenție, ocrotire, grijă din partea părinților, va acumula mari frustrări, pe care și le poate descărca agresiv.

- Copiii simt că părinții îi iubesc atunci când petrec timp cu ei și sunt disponibili emoțional față de aceștia. Lipsa de atenție este foarte dureroasă pentru copii, care o interpretează ca pe un abandon sau dezinteres. De aceea copiii vor face orice numai ca să obțină atenția părinților. Dacă observ că părinții sunt dintr-o dată atenți la ei atunci când sunt agresivi, vor acționa așa ori de câte ori au nevoie de atenție.
- Copiii care nu se simt suficient de ocrotiți de părinți, tind să se simt amenințați chiar și în situații în care nu există vreun pericol. Ei sunt mereu în defensivă și își imaginează tot felul de pericole, și învață că în cazul unui pericol, cea mai bună apărare este atacul. De aceea reacționează agresiv chiar și când nu au motive reale. Deseori acești copii își imaginează că sunt supereroi care înving dușmanii, și o mare parte a fanteziilor lor este cum se luptă cu diverși inamici.
- Părinții care nu le satisfac copiilor nevoia de independență, punând prea multe restricții, îi fac pe copii să se simtă îngrădiți, mereu sub presiune și când nu mai rezistă au izbucniri de furie. Revolta împotriva ingerințelor nu se va manifesta în fața părintelui autoritar, ci față de persoanele mai permissive, atunci când acestea încearcă să îi pună limite.
- Unii părinți nu numai că nu le satisfac nevoile copiilor, dar îi și supun abuzurilor verbale, uneori chiar și fizice. În acest caz, suferința copiilor este foarte mare, căci în loc să fie un ajutor pentru el, părintele este mai degrabă o persoană de care se tem. Copiii se simt vulnerabili, neputincioși, iar când suferința se amestecă cu furia, pot deveni foarte violenți cu ceilalți.

- Nu numai frustrarea nevoilor îi poate face pe copii agresivi. Cum aceștia nu fac diferența între nevoi și dorințe, ei se pot simți foarte nefericiți când nu primesc ceea ce își doresc. Copiii obișnuiți să li se facă toate poftele sunt mult mai sensibili la refuzuri și reacționează mult mai violent decât cei care nu obțin tot timpul ce își doresc.

Tensiunile din familie

Toți copiii sunt foarte sensibili la emoțiile dintre părinți, pe care le absorb imediat. Poate că una din cele mai greșite concepții despre copii este că sunt prea mici ca să înțeleagă ce se întâmplă între părinți. Chiar dacă nu înțeleg rațional ce se întâmplă, copiii simt tensiunile din cas, chiar și cele trecute sub tăcere și preiau o stare de agitație difuză.

Majoritatea copiilor se simt prinși la mijloc când părinții se ceartă și ies din această situație coalizându-se cu unul dintre ei. Acest lucru îl face să își imagineze că unul dintre ei este “părintele cel bun” și celălalt “părintele cel rău” și se înverunează împotriva celui “rău”. Coalizarea cu un părinte și întoarcerea împotriva celuilalt îi dă copilului o stare de agitație și mai mare.

În cazul în care părinții se ceartă cu bunicii, copiii se coalizează cu părinții și devin deosebit de agresivi cu bunicii. Practic ei manifestă direct și uneori exagerat agresivitatea pe care o simt părinții față de bunici.

Când familia trece prin anumite evenimente stresante cum ar fi divorțul, pierderea locului de muncă, moartea unei persoane apropiate, copiii sunt de asemenea afectați, făcând față stresului așa cum pot.

Predispozițiile temperamentale ale copilului

Temperamenul este partea înnascut din noi, ce arat principalele tendințe ale unei persoane. Printre trăsăturile de temperament ce pot duce la reacții agresive se numără toleranța scăzută la frustrare, impulsivitatea, instabilitatea emoțională și excesul de energie.

- Unii copii au tendința de a fi mai receptivi la emoțiile negative, pe care le simt cu intensitate mai mare. Aceștia sunt mai vulnerabili la stres și au o capacitate mai scăzută de a tolera frustrările de orice fel.
- Copiii impulsivi le vine mai greu să-și țină în frâu emoțiile și deseori aceștia trec la acțiune fără să se gândească de dinainte dacă este potrivit sau nu să acționeze așa.
- Instabilitatea emoțională reprezintă trecerea cu ușurință de la o stare la alta, copiii instabili schimbându-și deseori dispoziția.
- Nivelul de energie este diferit pentru fiecare copil. Unii dintre ei au foarte mult energie, care se poate transforma în neastâmpăr și agitație când nu este folosită suficient.

Toate aceste predispoziții îl influențează pe copil, însă de aici îi până la a spune că un copil s-a născut agresiv este cale lungă. În loc să fie scuze care să justifice agresivitatea, predispozițiile trebuie să fie un motiv în plus pentru a-i învăța pe copii autocontrolul și stăpânirea de sine. Prinții acestor copii vor trebui să acorde o importanță mai mare educației și să-i ajute pe copii să găsească modalități potrivite de exprimare a emoțiilor negative.

Frustrările și tensiunile din familie îl încarcă pe copil cu emoții negative. Acesta experimentează diferite modalități de eliberare, în funcție de predispozițiile lui și de modelele din jur. Există numeroase modalități de a se descărca de tensiune și agresivitatea este doar una dintre ele. Faptul că agresivitatea va deveni una din

modalitățile lui preferate de exprimare a nemulțumirilor se datorează mecanismelor ce mențin și amplifică agresivitatea.

Cauzele ce determină agresivitatea copilului reprezintă unul din cele trei aspecte care ne ajută să înțelegem agresivitatea copilului.

Ce se poate face pentru a preveni agresiunea?

Istoria pedagogiei reprezintă o sursă preioasă de referințe și teorii cu privire la modul în care educația poate deveni fie factor favorizant pentru apariția manifestărilor agresive, fie mijloc eficient de prevenire și/sau limitare a acestora. Ea ne oferă nenumărate exemple în acest sens, prin scrierile unor teoreticieni și practicieni de renume.

M. F. Quintilian (cca 35 – 95 e.n.) recomandă înlocuirea din practica educativă a bătăii (într-o perioadă în care aceasta era o practică frecventă) care distruge simțul și înjosind omul: „După părerea sa, accentul trebuie pus nu pe sancționarea abaterilor, ci pe prevenirea (s. n.) acestora prin supravegherea copilului și manifestarea severității educatorului.” (idem, p. 45). Această idee va apărea mai târziu și la *V. Rambaldoni Da Feltre* (1378 – 1446) care propune supravegherea continuă a elevilor și exprimarea nemulțumirii față de comportamentul inadecvat, pedeapsa pentru cei neglijenți fiind studiul în timpul programului de joacă.

J. A. Komensky (1592 – 1670), cu *arta sa de a învăța pe toți* oferă o imagine globală asupra scopului și puterii educației.

(omul devine om doar prin educație); referitor la *disciplină*, el recomandă dojana și pedeapsa pentru faptele rele – dar nu și pentru insuccesul la învățtur – urmând modelul soarelui care oferă: totdeauna lumină și căldură; adesea ploaie și vânturi; rar fulgere și trăsnete, deși și cele din urmă sunt folositoare (apud I.Gh. Stanciu, 1977, p. 140)

J. Locke (1632 – 1704) care propune ca ideal educativ formarea *gentlemanului* (rațional și practic), se declară împotriva pedepselor corporale care au drept urmare ura față de învățtur, revolta față de norme (pe care le-a respecta doar sub constrângere), dominarea simurilor față de rațiune. El sesizează și aspectul negativ al anumitor recompense (mâncare, îmbrăcăminte) recomandând ca să se păstreze *stima* educatorului și ca pedeapsă *disprețul* acestuia.

J. J. Rousseau (1712 – 1778), pornind de la ideea că „totul este bun când iese din mâinile autorului lucrurilor, totul degenerază în mâinile omului” (apud Stanciu, I. Gh., p. 174) se revoltă împotriva sistemului de educație bazat pe dresaj, specific sistemului feudal. El îndeamnă educatorilor *să-și cunoască mai bine elevii*, să respecte particularitățile copilului (conformitatea cu natura). *C. A. Helvétius* (1715 – 1771) aduce și el în atenție importanța *mediului* în educație (caracterul național), dar în sensul larg al conceptului: mediu geografic, dar și cel social.

Mai târziu însă, la *J.F. Herbart* (1776 – 1841) întâlnim, în mod surprinzător, spre deosebire de mulți teoreticieni ai educației, ideea acceptării pedepsei corporale „atunci când muștrile n-au fost suficiente”; mai mult, mijloacele de pedeapsă pe care el le admite sunt uneori extreme, ca de exemplu izolarea copilului într-o cameră întunecată, cu mâinile legate la spate.

Ca replică, *K. D. Uinski*, reclamă influența patologică a pedepselor și recompenselor, efectele lor fiind asemănătoare cu cele ale medicamentelor: „vindec o maladie și pot provoca alta”. Compatriotul său, *L. N. Tolstoi* accentuează și mai mult importanța

educației libere punând la baza concepției sale sociale *principiul nonviolenței*. Ulterior, în plin *secol al copilului*, mutațiile în gândirea pedagogică și practica școlară, vor aduce și alte schimbări.

Astăzi, pedepsele, mai ales cele corporale sunt tot mai mult condamnate de către specialiștii în domeniu, în special datorită efectelor secundare, dar și datorită lipsei lor de eficiență în timp. Dacă observațiile empirice ne indică faptul că, încă la început copilul dezvoltă sentimentul de teamă de pedeapsa corporală, după o anumită perioadă ele se pot dovedi ineficiente. Bineînțeles că efectele depind de o serie de variabile: personalitatea copilului, vârsta lui, relația cu persoana care aplică pedeapsa, gravitatea faptei comise, consecvența / inconsecvența aplicării pedepsei etc.. Dacă unii consideră că recompensele par să aibă efecte mai bune decât pedepsele, alții consideră că aplicate ineficient, pedepsele și recompensele pot avea aceleași efecte negative asupra evoluției comportamentului copilului (vezi E. Stan, 2004). Alături de teama de pedeapsă, sentimentul de vină, autocontrolul conștient, empatia au fost puși în evidență drept factori inhibitori ai comportamentului agresiv.

La nivel *legislativ*, drepturile copilului și protecția lui față de comportamentul agresiv sunt stipulate în reglementări adoptate la nivel național, unele dintre acestea fiind ratificări ale unor acte legislative cu caracter internațional, altele venind în întâmpinarea nevoii de gestionare la nivel național a diferite forme de violență.

Meritoriul se dovedește a fi efortul pentru măsurile de prevenire (și nu doar de combatere) a manifestării factorilor de risc în apariția comportamentului deviant, dar și o mai clară definire a rolurilor factorilor implicați în prevenirea și limitarea unor asemenea manifestări.

Agresivitatea tinerilor reprezintă o preocupare socială importantă. De aceea, în domeniul strategiilor de prevenție și limitare a acesteia este unul foarte vast. Literatura de specialitate prezintă

numeroase asemenea programe concepute și implementate la diferite niveluri cu scopul prevenirii și/sau limitării reapariției unor comportamente agresive. Varietatea lor merge de la intervenția la nivelul individual și cel al familiei până la eforturile comunității, de la prevenirea agresivității până la limitarea acesteia prin intervenția terapeutică .

Programele sociale de *prevenție* pot fi gândite pe trei niveluri: *primar* (are în vedere populația în general și promovarea comportamentului prosocial); *secundar* (intente spre indivizii care se comportă deja agresiv (dar nu au atins formele cele mai grave) sau spre factorii de risc ai comportamentului agresiv); *terțiar (tratatamentul)* (are de-a face cu cele mai serioase probleme ale tinerilor, adesea cu cei care se află sub îngrijire psihiatrică, tratament zilnic sau care sunt în închisori) (Guerra, Tolan și Hammond 1994 apud J. Allan, J. Nairne, J.A. Majcher, 1996).

Multe programe de prevenție secundară sunt derulate *prin intermediul colii*. *Prevenția* comportamentului deviant ar trebui să devină (și conform măsurilor legislative menționate chiar tinde să devină) o măsură prioritară de politică educațională. Specialiștii recomandă o serie de strategii de prevenție la nivel național: trecerea de la structura birocratică la cea tehnocratică; autorizarea înființării colilor alternative (diversificarea ofertei educaționale); accelerarea procesului de descentralizare a învățământului; reforma curriculară; micșorarea efectivelor de elevi dintr-o clasă și a orelor din norma didactică; înființarea posturilor de consilieri colari și de orientare colară și profesională, dar și a celor de asistenți sociali în fiecare coală; reformarea învățământului precolar; evaluarea periodică, la nivelul inspectoratelor colare, a dinamicii devianței colare etc. (C. Neamtu, 2003) etc.

Educatorii pot să dețină un rol de bază în prevenirea și limitarea comportamentelor agresive ale tinerilor prin variate modalități de intervenție:

- crearea unui mediu colar sigur, cooperant, eliminând factorii de risc ai comportamentului agresiv;
- dezvoltarea, implementarea și evaluarea unor programe pentru coal care s duc la cre terea rezisten ei copiilor în postura de ini iator al actului agresiv, victim sau sus in tor;
- dezvoltarea, implementarea și evaluarea unor programe care s abilitizeze atât copiii cât i p rin ii în analiza critic a emisiunilor TV sau mass media (American Psychological Association Comission on Violence and Youth 1993 apud J. Allan, J. Nairne, J.A. Majcher, 1996).

Afl m c nu sunt pu ini cei care sus in c mediul colar este unul propice pentru implementarea unor asemenea programe, iar eficien a acestora s-a dovedit mai ales în cazul copiilor i tinerilor care nu ar tau tendin e agresive accentuate. Se pare c acele programe care promoveaz dezvoltarea abilit ilor sociale i cognitive au cel mai mare impact asupra atitudinilor i comportamentelor, iar cele mai promi toare par s fie cele care ac ioneaz pe mai multe planuri (orientarea în direc ia perspectivei sociale, generarea de solu ii alternative, dezvoltarea stimei de sine, deprinderile de negociere cu covârstnicii, exersarea deprinderilor de rezolvare a problemelor i managementul furiei (idem).

Dincolo de m surile de combatere a fenomenului de violen în familie i maltratare a copiilor, se impun i *m suri de prevenire* a acestor fenomene: identificarea factorilor de risc. Pentru aceasta OMS a lansat un program de prevenire care urm re te patru niveluri de risc: individual (prin dezvoltarea respectului de sine a partenerilor, con tientizarea capacit ii i a puterii de control), interpersonal (prin cre terea coeziunii familiei, cultivarea rela iilor armonioase dintre p rin i i copii, încurajarea femeii de a lua parte la controlul veniturilor casei), institu ional (prin programe educative, dezvoltarea sistemului de servicii de s n tate, recreere etc.), structural (prin stabilitate politic , controlul pie ei muncii, egalitate de gen i

nonviolenta în societate) (A. Muntean în G. Ferréol și A. Neculau, 2003, pp. 153 – 154).

În concluzie, date fiind cele prezentate, considerăm că se impune ca necesare următoarele măsuri:

- sensibilizarea autorităților cu privire la promovarea măsurilor legislative care să reglementeze clar măsurile de combatere a violenței în familie (mai ales asupra copiilor);
- educarea populației în direcția prevenirii și combaterii violenței familiale (autoeducație, cunoașterea și apelul la servicii specializate);
- punerea în practică a măsurilor sociale de înaltă turare a factorilor de risc.

Societatea actuală, deși proclamă accesul liber și egal la educație pentru toți, indiferent de rasă, naționalitate, etnie sau religie, nu face decât să demonstreze că gradul de educație nu are nimic de-a face cu înțelepciunea. Concluzionăm prin aceasta subliniind că eficiente s-au dovedit a fi programele bazate pe rezolvarea de probleme sociale în care tinerii erau învinși și să urmeze pași specifici de rezolvare a problemelor interpersonale. Alte programe au încercat centrarea pe îmbunătățirea competențelor prosoziale și reducerea comportamentului de risc. Un asemenea program propus de Schinke, Botvin și Orlandi (1991) includea următoarele componente pentru un program eficient: deprinderi generale de rezolvare de probleme și luare de decizii; abilități cognitive generale pentru rezistența la influențele media și interpersonale; abilități de creștere a autocontrolului și stimei de sine; strategii de adaptare la situații stresante și anxietate prin utilizarea deprinderilor cognitive de coping și tehnicilor de relaxare comportamentală; deprinderi generale interpersonale și asertive (J. Allan, J. Nairne, J.A. Majcher, 1996).

Programele de intervenție desfășurate prin școli au dus la îmbunătățirea competențelor prosoziale și descreșterea comportamentului de risc. Cele mai eficiente s-au dovedit acele programe care se adresează dezvoltării deprinderilor personale și

sociale cu impact asupra cunoașterii, atitudinii și competențelor comportamentale a tinerilor. Așadar, școala deține un rol hotărâtor în prevenirea și intervenția în cazul comportamentului cu caracter antisocial. Totuși, fără eforturile conjugate ale tuturor factorilor educativi implicați – familie, școală, comunitate, mass media – școala nu poate face față tuturor variabilelor ce pot interveni.

Ce strategii utile de combatere a fenomenului bullying în școală se găsesc?

Pe plan internațional, în mod sistematic, cercetările au demonstrat că fenomenul de bullying în școli, reprezintă o problemă serioasă de sănătate publică.

Oamenii de știință, pornind de la aceste cercetări au încercat să dezvolte și să implementeze programe de prevenție a comportamentelor de bullying, la nivel mondial.

Bullying este un cuvântul folosit în țările de origine anglo-saxonă, preluat ca atare, și care se referă la comportamentul de hărțuire constantă și de durată a unui elev sau grup de elevi, de către un alt elev sau grup de elevi, prin folosirea forței, amenințării cu forță, intimidării, cu scopul menținerii acestui dezechilibru de forță.

Comportamentele de bullying implică un alt tip de agresivitate decât cel manifestat ca răspuns la anumite emoții de disconfort (când suntem furioși sau ne este frică). *Agresivitatea manifestată prin comportamentele de bullying (de intimidare, hărțuire, umilire) este proactivă deoarece nu implică factori emoționali.* Ea are un rol instrumental și reprezintă o încercare de a obține ceva prin metode coercitive, prin intimidare, sarcasm,

nep sarea fa de starea celuilalt fiind asociat cu a tept ri de succes ale comportamentului agresiv (Coie i colab., 1999).

Agresivitatea reactiv , e un comportament agresiv înso it de furie ca r spus la o provocare sau frustrare i este asociat cu atribuirii ostile în cea ce prive te inten iile celorlal i (Crick i Dodge, 1996).

Violen a în coal o întâlnim la tot pasul i nu neap rat în formele ei extreme (comportamente agresive care pun în pericol via a altor persoane) ci într-o form mascat , cu care elevii i, uneori, profesorii i p rin ii, ajung s se obi nuiasc i s o accepte ca f când parte din via a de coal .

Rezultate studiilor de specialitate

Bullyngul în coli reprezint o problem rela ionat cu vârsta copiilor i pân nu demult adul ii (p rin i i profesori) priveau acest problem cu o atitudine relaxaz de tipul „a a sunt copiii” sau „copiii sunt copii”. *Tachinarea, poreclirea sunt comportamente circumscrise fenomenului de bullying care de cele mai multe ori, trec neobservate, considerându-se c fac parte dintr-un a a-numit obi nuit act pedagogic de fiecare zi.* În realitate, aceste forme u oare reprezint stadiile incipiente ale formelor mai grave. Cazurile de violen din coal – incluzând i formele extreme de atac armat înregistrate în colile americane– relev consecin ele grave i uneori mortale ale comportamentului de bullying.

Unul dintre pionierii i fondatorii programelor de preven ie privind bullyingul este dr. Olweus din Norvegia. În cartea lui din 1993, „Bullyng-ul în coal : Ce tim i ce putem face”, dr. Olweus identific caracteristicile elevilor, care alc tuiesc profilul de agresor i cele care alc tuiesc profilul de victim .

Un copil care este sau poate deveni victimă a bullying-ului are o fire liniștită și sensibil, îi este teamă să meargă la școală, se plânge de dureri frecvente de cap și de stomac pentru a evita să meargă la școală, are puțini prieteni sau nu are nici unul, pare trist și înfricoșat, este slab fizic sau foarte scund, este nesigur sau lipsit de asertivitate, are o deficiență de auz sau alte caracteristici comportamentale și fizice atipice, vine de la școală cu hainele murdare, rupte sau cu lucrurile distruse, prezintă vânătăi pe corp.

Comportamentele de bullying adesea, dar nu întotdeauna, îmbracă diferite forme în funcție de gen. În cazul în care elevul care agresează este băiat profilul prezintă următoarele caracteristici:

- are nevoie să se simtă puternic și în control;
- alege victimele dintre cei cărora nu le place conflictul;
- obține satisfacție din a provoca suferință victimelor;
- îi motivează acțiunile, plângându-se că a fost provocat.

Tacticile cele mai des folosite de băieți sunt: poreclirea, bătăile, luptele, deposedarea de bunuri (bani, obiecte personale), distrugerea bunurilor victimei, împrăncirea, lovirea, inițierea de atacuri repetate asupra victimei.

Profilul fetelor care manifestă comportamente de bullying (agresorul este fată) se evidențiază prin:

- manipulare
- rănitura sentimentelor
- respingere subtilă și marginalizarea victimei

Tacticile cele mai des folosite de către fete sunt: utilizarea poreclelor, izolarea victimei ("Nu vorbiți cu ea.") răspândirea de bârfe, răspândirea de zvonuri false.

Procesul de configurare a ciclului agresor – victimă este unul foarte complex. Deși elevii care manifestă comportamente de

bullying și victimele lor, ocupă, în mod natural, poziții cheie în acest proces de configurare, studiile arată că un rol foarte important îl joacă și ceilalți elevi (martorii). Oamenii de tină au arătat că martorii (cei care observă) prin comportamentul pasiv (faptul că asistă fără să facă ceva, pentru a schimba situația) contribuie la menținerea comportamentului agresorului. Pe de altă parte anumite mecanisme de grup, cum ar fi cel de contagiune socială și de diluare a responsabilității în grup, au fost identificate ca fiind factori facilitatori în situațiile în care mai mulți elevi au luat parte la agresiune.

Demitizarea comportamentelor asociate bullying-ului

Cercetările psihologice au demascat mai multe mituri asociate comportamentelor de bullying: elevii care manifestă comportamente de intimidare, hărțuire, tachinare, umilire fac parte din grupul celor lipsiți de popularitate. Studiul condus de Philip Rodkin și colegii săi (2000) pe un eșantion de elevi din clasele a IV-a până la a -VI-a a arătat că băieții care se implicau cel mai frecvent în comportamente de bullying erau printre cei mai populari din coală (conform percepției colegilor și profesorilor lor). Elevii care manifestă comportamente de bullying ascund un nivel crescut de anxietate și nesiguranță, ei folosind hărțuirea, intimidarea, tachinarea ca mijloc de compensarea a unei stime de sine scăzute. Folosind o serie de metode diferite, Olweus concluzionează că nu există niciun suport pentru un astfel de punct de vedere. Cei mai mulți dintre copiii care manifestă comportamente de bullying au arătat un nivel al stimei de sine corespunzător mediei sau chiar mai mare.

Cât de răspândit este acest fenomen?

Tonja Nansel și colegii săi (2001) a făcut un studiu pe un eșantion de 15.000 de elevi americani din clasele a V-a până la a X-a. Acest studiu arată că 17 % dintre elevi au raportat au fost hărțuiți

"uneori" sau „mai des” în timpul anului școlar. Aproximativ 19 % au spus că au fost hărțuiți „uneori” sau „mai des” și 6% au raportat că au fost atât agresori cât și victime ale agresivității altora.

Studiile arată că există o serie de diferențe de gen privind modul de manifestare al comportamentelor de bullying. În mod clar, băieții recurg într-o măsură mai mare decât fetele la comportamente de intimidare fizică decât fetele. În plus, un procent relativ mare de fete - aproximativ 50% - susțin că sunt victimele comportamentelor de intimidare psihică, manifestate de băieți.

Deși bullyingul este o problemă mai mare în rândul băieților, există o serie de comportamente de intimidare care se manifestă cu precizie în rândul fetelor. Intimidarea prin forță fizică este mai puțin comună în rândul fetelor. Ele folosesc de obicei moduri mult mai subtile și indirecte de hărțuire, cum ar fi excluderea cuiva din grup, răspândirea de zvonuri și manipularea relațiilor de prietenie. Astfel de forme de agresivitate pot fi cu siguranță la fel de dăunătoare și stresante, ca formele directe și deschise ale atacurilor inițiate de băieți.

Aplicații practice

Cercetările făcute de Olweus au dus la dezvoltarea Programului de Prevenire a Bullyingului în școală. Ca parte a unei inițiative guvernamentale, programul este oferit în toate școlile publice din Norvegia.

Un număr tot mai mare de școli în SUA folosesc acum programul și îl consideră un model pentru prevenirea violenței. Aceste evaluări, ale programului, pe o perioadă de mai mult de 20 de ani, scot în evidență eficacitatea acestuia:

- reducerea substanțial – între 30-50% - a frecvenței cu care elevii raportează experiențe de bullying;
- reducerea semnificativ a frecvenței cu care elevii semnalează prezența comportamentelor anti-sociale, cum ar fi acte de vandalism, furt, beție, și absenteism;
- îmbunătățiri semnificative la nivelul "climatului social", din clasă (nivel mai ridicat de disciplină la nivelul clasei, relații sociale pozitive, atitudine pozitivă față de coală);
- creșterea satisfacției școlare a elevilor.

Această intervenție s-a dovedit că reprezintă o abordare eficientă și relativ simplă în reducerea comportamentelor agresive în rândul populației școlare.

Bullyingul a fost explicat din perspectiva învățării sociale ca un binom agresor-victimă care se dezvoltă prin modelare și reîntărirea (Craig & Pepler, 1995).

- Asta înseamnă că un coleg poate imita comportamentul agresiv al unui elev care manifestă comportamente de bullying, iar victima poate imita comportamentul unui elev care agresează prin faptul că afișează semne de disconfort (team) față de comportamentul manifestat. Ca o consecință, efortul de corectare a acestui comportament, ar trebui să includă grupul de egali/copii în forma unei abordări care cuprinde școala ca întreg;
- Replicarea parțială a programului, în Anglia și Statele Unite au avut, de asemenea, rezultate pozitive, deși au existat și o serie de limite;

Programul de intervenție asupra comportamentelor agresive/bullyingului (Olweus, 1994).

Programul de intervenție este construit pe patru principii-cheie. Aceste principii implic crearea la nivelul colii a unui mediu caracterizat prin:

- claritate, interes pozitiv, și implicarea adulților;
- stabilirea fermă a limitelor cu privire la comportamentul inacceptabil;
- aplicarea consecventă a unor sancțiuni non-punitive, non-fizice, pentru comportament inacceptabil sau de încălcare a regulilor;
- oferirea, de către adulții investiți cu autoritate, a unor modele pozitive de comportament.

Programul funcționează atât la nivel de școală, la nivel de clasă și la nivel individual.

Obiectivul cel mai important este de a schimba "oportunitatea și structurile de recompensare" pentru comportamentele de bullying (mai puțin oportunități și recompense pentru manifestarea comportamentelor de bullying).

Intervenția cuprinde un set de informații furnizate copiilor, set de informații adresate părinților, filme de vizionat în clasă precum și chestionare, pentru școală, de evaluare a dimensiunii problemei.

Cele patru mari strategii ale programului Olweus cuprind (Pepler, 1994; Smith, 1997):

- pregătirea personalului școlii;
- dezvoltarea unor politici de disciplinare;
- informarea părinților;
- predarea valorilor pro-sociale conform unei curricule.

Bullyingul sau tachinarea, umilirea, intimidarea apare uneori ca un rezultat al modului în care victimele se comportă raportat la normele acceptate social sau cu un anumit mod de a se îmbrăca. În aceste situații o înțelegere și o acceptare a diferențelor individuale poate fi învârtită în clasă.

Pentru elevii în rolul de victime se oferă un training de dezvoltarea abilităților de gestionare a situațiilor de expunere la comportamentele agresive ale colegilor.

Elevii-agresori primesc training pe managementul furiei, asertivitate, și alte abilități de auto-gestionare. Comportamentul lor are nevoie să fie monitorizat cu atenție și să primească cât mai frecvent recompense pentru comportamentele adecvate, aplicându-se consecințe clare pentru actele de bullying.

Parinții primesc training de parenting pentru gestionarea comportamentului agresiv.

Cel mai important și eficient rol de prevenire a comportamentelor agresive îl are profesorul. O serie de activități desfășurate de profesori, alături de trainingul pe abilități sociale au oferit un program eficient de prevenție a comportamentelor agresive.

Care este rolul factorilor educativi în prevenirea și combaterea violenței?

Complexitatea fenomenului de violență ne determină să vorbim nu doar despre violența în școală, ci despre violență în general, dat fiind faptul că între acestea există o legătură de determinare. Pe de o parte, de cele mai multe ori, copilul ia primul contact cu violența în sânul familiei sale extinzând apoi comportamentele violente și asupra

altor persoane din mediul extra-familial (grup de prieteni, coală) pe de altă parte comportamentele violente învățate în mediul familial (de multe ori pe fondul neglijării copilului) se răsfrâng asupra membrilor familiei.

Pentru a putea preîntâmpina și dezarma un comportament violent, trebuie mai întâi să clarificăm și să înțelegem conceptul de violență, să aflăm cauzele acesteia și în final să fie concepute măsurile de combatere și prevenire. Spre deosebire de agresivitate care reprezintă potențialitatea ce permite dirijarea acțiunii și a gândirii în analiză, fiind intrinsec, violența este acțiunea în sine, dezorganizarea brutală a personalității sau colectivității și afectează atât individul cât și mediul în care acesta se manifestă. Violența nu este ereditară, dar este contagioasă ...

În apariția și manifestarea violenței sunt implicați diverși factori ca: familia, grupul de prieteni, coala, televizorul, calculatorul, ziarele etc., factori care pot împiedica manifestarea actelor de violență în momentul în care sunt foarte bine controlați și în momentul în care între acestea există o relație de colaborare, în vederea controlării și stopării violenței.

Rolul deosebit de important în prevenirea și combaterea violenței îi revine familiei, aceasta fiind primul mediu în care se stabilește un anumit climat psihemoțional cu tipuri expresive de comunicare și acțiune în interior și în relațiile cu mediul. Familia constituie atât un mediu natural biologic, cât și socio-cultural, economic. Ea asigură satisfacerea unei game largi de trebuințe și aspirații (nevoii și așteptările membrilor săi).

Coala este a doua familie a copilului, este cea care îl receptează pe copii, fiind următorul mediu în care copilul își va desfășura activitatea. Aici este și locul unde comportamentele violente sunt mult mai repede descoperite, copilul fiind supus unor cerințe și reguli

specifice mediului educațional, cu care de multe ori se întâmplă să intre în conflict. Totuși, reușita în școală depinde și de familie, aceasta din urmă fiind cel mai important partener în educația copilului. Familia este cea care cunoaște cel mai bine copilul și cea care influențează și modelează personalitatea acestuia în ansamblu. Familia este cea care poate da detalii despre comportamentul copilului acasă, pe stradă, în diverse alte locuri, despre modul în care copilul își petrece timpul liber, despre anturajul copilului.

În familiile violente, stabilitatea și regularitatea vieții este întreruptă de evenimente violente și nu există o preocupare specială pentru a procura copilului experiențele de care are nevoie, în acord cu vârsta și particularitățile ei. Responsabilitățile acordate copiilor depășesc de regulă capacitățile lor, devenind abuzuri. Întrebată asupra dorinței ei de a avea copii atunci când va fi mare, o fetiță provenind dintr-un cuplu violent, răspunde: „da, vreau să am copii pentru că vreau să mă îngrijească și pe mine cineva, că am obosit tot având grijă de părinții mei...”.

Putem astfel să concluzionăm că rezolvarea problemei violenței nu se poate realiza decât prin efortul comun al tuturor factorilor implicați în educație, dintre care cei mai importanți sunt familia și școala. Parteneriatul școală-familie are în acest context un rol foarte important. Colaborarea acestora poate porni de la simple discuții, edine, lectorate, serbări, lecții deschise până la vizite la domiciliul copiilor moment în care se realizează o cunoaștere mai amănunțită a mediului de viață, dar se poate realiza și prin implicarea părinților în diverse acțiuni ale școlii. Atâta timp cât cei doi factori educativi importanți, școala și familia se vor orienta spre același obiectiv, vor avea același deziderat, acela de a preveni și combate violența atât în școală cât și în familie, cu siguranță, acțiunea celorlalți factori implicați în educație va fi nulă în ceea ce privește comportamentul violent.

Sfaturi pentru părinții copiilor supuși actelor violente

Copiii se nasc cu puterea de a gândi, de a face zgomot și a se mișca. Încă din momentul în care încep să respire, puterea le aparține. Ca adulți, îi putem ajuta să învețe cum să își folosească această putere într-un mod responsabil. Dacă alegem să-i lășăm să se descurce pe cont propriu, ne putem aștepta de asemenea să provoace cel puțin câteva daune de-a lungul drumului. Cum ne învățăm copilul cum să se ferească de cei care îl intimidă și cum îl educăm să nu intimideze alți copii.

Copiii își experimentează puterea și acest lucru este normal. Cei mici pot spune cu ușurință cuvinte ca "love te" sau "taci". După doar câțiva ani însă, ei descoperă puterea acestor cuvinte și avansează la "Nu vreau să fiu prietenul tău!". Nu după mult timp, tot acești copii vor descoperi probabil că puterea cuvintelor se află în porecle, bârfe, dar și în taceri - o altă formă de putere atunci când este folosită pentru a ignora sau evita un alt copil.

Pentru a învăța cum să controlezi această putere în mod responsabil și a face față situațiilor este nevoie de timp.

Având în vedere cât de mult putere au acești copii și de câți ani este nevoie pentru a învăța să o folosească constructiv, nu e de mirare ca hărțuirea în grupurile de copii apare pretutindeni.

Problemele de siguranță adesea menționate ca agresiune au loc în momentul când tinerii fac abuz de putere includ: fuga, tachinarea, excluderea, lovirea, amenințarea, poreclele, bârfa, batjocora și toate celelalte forme de agresiune și hărțuire (inclusiv cele care au loc pe internet).

Adulții au toate motivele să se aștepte că hărțuirea în comportament este probabil să apară în orice grup de copii sau tineri, în special în coli, unde multe persoane cu foarte puțină experiență de gestionare sunt împreună zilnic, într-un spațiu foarte mic, cu un număr relativ mic de lideri adulți.

De obicei adesea spunând, "*Las-le să își rezolve problemele singuri*" am văzut frecvent ca rezultatul abordării a se potrivește rapid de sub control. Drept dovadă, este crucial să evităm aceste probleme și să prevenim incidentele izolate de intimidare, ce dau naștere la un comportament distructiv sau dorințe care devin în timp un mod de viață.

Greșelile sunt parte din învățare și tinerii vor face greșeli pe măsură ce învață să își folosească puterea. Unele greșeli pot cauza probleme mici, altele pot provoca daune sau răni grave. Îndrumarea și

supravegherea adulților sunt esențiale pentru gestionarea greșelilor copiilor mai mici și pentru prevenirea celor semnificative și dăunătoare.

Tinerii care fac abuz de putere au nevoie de îndrumarea unui adult calm, care poate impune anumite limite astfel încât aceștia să învețe consecințele comportamentului lor.

Copiii care sunt intimidați de comportamentul unui coleg de exemplu, au nevoie de oportunități să practice toate căile în care își poate folosi puterea de a rămâne în condiții de siguranță și pentru a obține ajutor în caz de nevoie. Ei au nevoie de reasigurarea că responsabilitatea de a menține un mediu care este fizic și emoțional în condiții de siguranță este în întregime o responsabilitate de adult.

Copiii care își folosesc puterea în moduri care provoacă, necesită intervenția unui adult. Cercetările arată că un comportament de intimidare într-un grup poate fi recompensat social și când problema se rezolvă de la sine este de natură să ducă la probleme mai mari, datorită la un comportament distructiv.

Adulții au ani de experiență de viață pe care se pot baza atunci când sunt dispuși să se supună unui risc. Mulți tineri însă, fac aceeași alegere, dar fără experiența vieții. Cu toate acestea, a spune unui copil că trebuie sau ar trebui să reacționeze în fața unei agresiuni atunci când acest comportament îl pune în pericol, este nedrept, nerealist și puțin probabil să rezolve problema. Uneori, cea mai bună modalitate de a sprijini pe cineva care este ținta unor agresiuni de comportament este de a pleca rapid și în liniște pentru a obține ajutor.

Sfaturi de siguranță - cum va puteți ajuta copilul să se descurce în astfel de situații:

A pași mereu calm și încrezător

Oamenii de orice vârstă sunt mai puțin probabil să fie deranjați, dacă par calmi și încrezători. Practicați împreună cu copilul mersul cu spatele drept, dar nu tensionat, privind în jur cu o față relaxată și încrezător.

Nu da frâu liber sentimentelor

Este normal să te simți speriat sau furios atunci când oamenii încearcă să te intimideze, înșurubându-te, fric, furie, agresivitate sau intimidare se pot crea probleme mai mari. Ajutați-vă copilul să își imagineze că este speriat, trist sau furios în timp ce practica mersul mai sus menționat, astfel încât sentimentele să nu îl copleșească.

Evitarea conflictelor

Cele mai bune tactici de auto-apărare se numesc "negarea țintei", care practic înseamnă "a nu fi acolo". Practicați împreună cu copilul o situație în care acesta trebuie să evite un posibil conflict prin a se retrage încrezător și cu grijă, fără ca sentimentele să îl dea de gol.

Totul are o limită

Învățați copilul să își așeze mâinile în fața pieptului și să spună cu o voce clară, calmă și fermă "Stop!". În același timp, copilul trebuie să aibă o statură dreaptă, să își privească agresorul în ochi cu o față calmă și să folosească un ton al vocii clar și calm (exersați tonul vocii pentru a nu se simți agresivitate sau amenințare)

Filtrarea cuvintelor jignitoare

Cuvintele urâte sunt dureroase, în special pentru cei sensibili. Ajutați-v copilul s î i imagineze ca prinde acele cuvinte în mân i le arunc , astfel încât ele nu ajung s î l r neasc . Ideea de un ecran în jurul inimii și minții îi ajută de multe ori să filtreze aceste cuvinte jignitoare.

Excluderea din grupuri

Excluderea este o form grav de agresiune. Ea ar trebui s fie în mod clar împotriva regulilor colii i a grupurilor. Copiii pot practica persistând în includerea lor într-un joc, sau de asemenea, luând m suri rapide i încrez toare atunci când observ un altul fiind l sat pe dinafar .

Obținerea ajutorului

Copiii înc învață abilitățile sociale.Fără o îndrumare calmă a unui adult, se vor r ni reciproc. În v țati copilul să obțină ajutorul unui adult dac se afl în imposibilitatea de a rezolva sau opri singur o problem . Deoarece adulții spun adesea "Rezolvă singur problema", înv țati copilul să practice zicând calm și încrezător "am încercat s rezolv singur problema, dar se agraveaz . V rog s m ajutați."

În ultimă instanță: auto-apărarea

Copiii trebuie s tie când au dreptul s foloseasc tehnici de auto-ap rare pentru a opri persoana respectiv s îi r neasc . Este foarte important s le explicați că forța fizică se aplică în ultimă instanță - atunci când sunt pe cale de a fi loviți și nu pot sc pa s caute ajutor. Discutați cu copilul dumneavoastră că nu este bine să

lovească pe nimeni. Dacă îi dați permisiunea să utilizeze forța fizică în caz de urgență, asigurați-vă că îl învățați câteva mișcări adecvate vârstei, care sunt puțin probabil să cauzeze rani mari, cum ar fi o lovitură la fluierul piciorului.

Cum să procedezi când copiii tăi sunt bătuti de colegii de școală?

Este un lucru bine cunoscut că copiii uneori pot să manifeste cruzime față de alți copii și mai ales, în secolul nostru când sunt bombardati cu filme și jocuri care îi provoacă la violență.

De altfel, aproape orice părinte ajunge câte odată în situația când copilul lui este bătut de colegii de clasă. Cum este corect să procedeze în astfel de situații ca să-i faci bine copilului și celor care i-au aplicat violență?

Nu fi nepăsător

Atunci când copilul spune că a fost bătut de colegii la școală, sau vine acasă cu semne din care ne putem da seama că i-a fost aplicat violență, este important să ne interesăm ce s-a întâmplat și să-l ascultăm pe copil cu atenție. Este adevărat că aceasta poate să fie o hărțuire neînsemnată care se întâmplă copiilor, sau poate din joacă s-au lovit și a rămas o vânătăie, dar este important să ne convingem că nu este ceva mai serios la mijloc. Dacă copilului i se aplică în mod sistematic violență la școală și noi nu luăm în serios aceasta, se poate întâmpla să ne trezim că nu doar starea fizică, dar și

să nu tate psihic a copilului să ajungă rău afectat. De aceea, trebuie să nu fim nepăsători. Dar, să nu mergem în alt extrem.

Nu te grăbi să intervii direct în rezolvarea conflictului

Unii părinți, se poartă mai copilărește decât copiii lor și cum aude fiica sau fiul lor a fost bătut, nici nu mai întreabă nimic, ci a doua zi, cu o falc în cer și cu alta în pământ, merg la coală să se războvească pe cei care au avut îndrăzneala să se atingă de "odora ul" lor. Este o mare greșeală și fapta aceasta va aduce mult dispreț și bătăie de joc la adresa copilului părinților care procedează astfel. Îmi amintesc cum în copilărie, în clasa noastră era și fiul unei profesoare. El avea marele cusur să se poarte și să vorbească batjocoritor la adresa colegilor, a aceluia nu era de mirare că i-a scos din șir pe unii și a primit-o de câteva ori. El atunci, repede fugea la mama lui care venea și îl bătea pe cel cu pricina față de noi toți. Aceasta a dat naștere la un dispreț de neînchipuit din partea întregului colectiv al clasei față de cel ce se plângea mamei. El însă, nu înceta să se poarte și să vorbească batjocoritor. De aceea, restul colegilor de clasă au găsit repede soluția. Era un coridor întunecat pe unde aveam să trecem când mergeam la lecția de matematică. De multe ori se întâmpla să-l pândesc cineva pe colegul batjocoritor și acolo să-i facă câte o chelie, care avea de plâns și scâncit apoi toate restul lecțiilor. Dar, mamei nu putea să meargă să-i se plângă, pentru că nu știa cine i-a pus capăt vorbelor rele pe care le spunea. De aceea, când copilul îți spune că i-a fost aplicată violență, nu te grăbi să intervii direct.

Învăță pe copil cum să rezolve conflictul

Acesta este cel mai mare ajutor și lecție pe care i-a poți da copilului tău. Să petreci timp cu el, să-l ajuți să înțeleagă ce s-a întâmplat, care sunt cauzele, care este vina lui și cum poate singur soluționa acest conflict. De altfel, nu vei putea toată viața să stai

al tui de copil tu îi s -i rezolvi conflictele în care nimere te sau pe care le provoac . Vei pune temelie pentru fericirea lui odat ce îl vei înv ța să rezolve conflictele în care ajunge s fie implicat.

Fii drept

Nu te gr bi s iei partea copilului tu totdeauna i nici înainte ca s înțelegi bine ce s-a întâmplat i cine este vinovatul. Cerceteaz am nunțit cazul și acolo unde copilul tău a greșit, să-i ar ți ce a gre it i apoi fii gata s -i aplici metoda corect de disciplinare. De altfel, dac a vorbit sau s-a purtat r u i pentru aceasta a ajuns s fie b tut de colegi, este un fel prin care i copilul realizeaz c faptele rele aduc consecințe de care nimeni nu scap .

Dac copilul nu reu e te, s intervii direct

În cele mai multe cazuri, dac este înv țat bine și dacă vrea să asculte, copilul va reu i singur s rezolve conflictul în care s-a pomenit. Dac îns nu-i reu e te, sau a dat peste colegi cu comportament extrem de dificil (cum este acum la mod s se spun în termeni pedagogici) va trebui s intervii. S mergi la coal ca s discuți cu profesorii și să înțelegi mai bine ce se întâmplă. Apoi, neap rat s discuți cu colegul sau colegii care îi aplică violență copilului tu. Discuți și cu ceilalți colegi care nu sunt implicați în conflict dar care pot arunca mai mult lumin pentru înțelegerea cauzei celor ce se întâmpl . Dac nu d efect, s discuți cu părinții copiilor care aplic violență și dacă nici aceasta nu d efect, ai tot dreptul i datoria s apelezi la organele de ordine public pentru a soluționa situația creată. În nici un caz nu lăsa pe copil să rămână victima violenței sau a tratamentului inuman.

Cum s - i aju i copilul icanat de colegi?

Agresivitatea copiilor este un fenomen care cap t din ce în ce mai mult amploare, iar p rin ii trebuie s includ i acest capitol în educa ia copiilor lor. Nu este zi s nu vezi m car o tie despre violen a la copii, ican ri i agresiuni verbale. Sunt copii care, pur i simplu, se simt bine icanându- i colegii mai "slabi". Le place senza ia de putere, de dominare i orgoliul lor este "hr nit" de teama i furia pe care o stârnesc "victimelor".

Iat câteva sfaturi care îi vor ajuta pe p rin i în a- i educa copiii în spiritul ignor rii totale a acestor agresori, cum s reac ioneze i cum s - i ajute copiii s nu r spund provoc rilor.

Ce ai de f cut dac copilul t u este inta unei astfel de agresiuni?

Dac suspectezi c cineva îi terorizeaz copilul sau el însu i îi poveste te, ofer -i sprjinul de care are nevoie. Ascult -l ce are de spus, ia-l în serios, i spune-i c are dreptul i responsabilitatea de a pune cap t oric rei forme de agresiune fizic sau verbal . Asigur -l c tu vei fi lâng el i poate conta pe ajutorul t u pentru a trece peste această situa ie nepl cut .

Când afl i c cineva i-a icanat copilul, primul lucru care îi vine în minte este s -i faci dreptate. Poate chiar îi aduci aminte cum era când tu însu i erai in a agresiunilor verbale sau fizice ale colegilor t i, iar acum frustr rile se dubleaz ca intensitate. Îns dac îi pierzi cump tul vei face mai mult r u. Trebuie s g si i împreun solu ii la rezolvarea problemei, iar la nervi pute i lua decizii gre ite.

Nu trebuie să rezolvi situația de unul singur. Chiar dacă pare că îi ajută copilul, în realitate nu este așa. În primul rând, copilul se va simți lipsit de putere ("Nu sunt în stare să ..."), în al doilea rând va fi și mai stresat pentru că îi dă o problemă de rezolvat. Îi poți spune "Cum crezi că te pot ajuta eu?", faceți împreună o strategie. Acest moment poate fi o lecție de viață care să-l ajute pe copil să rezolve situații similare în viitor. Puteți face scenarii, dialoguri. Ce să spun în cazul în care un copil îi spune X sau Y.\

Chiar dacă nu trebuie să exagerezi, nici minimizarea nu este o soluție. Nu-i spune copilului tău "Ești prea sensibil și exagerezi". **Nu trebuie să-și lăsa copilul singur într-un astfel de moment.** Indiferent despre ce agresiune din partea colegilor este vorba, el trebuie sprijinit să rezolve situația.

Nu da vina pe copil. Nu întreba "Ce ai făcut de i-ai zis așa?" sau "Trebuie să-și fi făcut tu ceva ca să se ia de tine?!". Astfel de cuvinte nu numai că îl vor face să se închidă și mai mult în sine, și întrerup orice comunicare cu tine sau cu altcineva, ci chiar se va simți vinovat pentru situația creată. Îi poți ajuta copilul explicându-i că agresorii îi aleg la nimereal victimele, fără ca acestea din urmă să fi făcut ceva. Cel nu are nici o vină și nu trebuie să se considere responsabil pentru faptele rele ale altor copii.

Vorbe-te tot timpul cu copilul tău, povestește-te-i despre cum erai tu când erai mic, cum ai reacționat când ai fost la rândul tău یشانat sau terorizat de colegii de clasă. Îi poți spune "Îmi pare așa de rău că trebuie să treci prin așa ceva. Sunt aici ca să te ajut". Încurajează-l să vorbească și cu alții adulți de care se simte apropiat (un unchi, o mătușă, bunici, un profesor etc.)

Strategii și scenarii

Învățați copilul cum să reacționeze la nervi sau teamă.

Dacă este agresat verbal sau fizic, să răspundă cu aceeași monedă: să pună gaz pe foc. Ceva simplu precum "Încetează!", "Stop", "Gata, e de-ajuns!" sau "Nu e deloc amuzant!", poate dezarma agresorul care abia așteaptă un motiv să continue "lupta". Dacă cineva îl așteaptă să-l ignore, pur și simplu, să plece de acolo.

Chiar dacă este greu de ignorat, **învățați copilul să se prefacă că nu aude.** Când observă că înținta nu este afectată de răutățile lor, agresorii își caută altă victimă care să le dea satisfacție. Poți exercita acasă cu copilul ce fapte adopte pentru a nu arăta că este afectat de răutățile colegilor.

Încurajează-i copilul să-și facă prieteni. Unde-s doi, puterea crește, spune un proverb românesc. Statisticile spun că cei mai mulți copii agresivi fizic sau verbal sunt copiii care preferă să stea singuri.

Cyber-bullying (hărțuire cibernetică)

Peisajul Internetului în societatea contemporană a devenit mai complex și mai generalizat, noi forme de comunicare și de apartenență fiind create într-un ritm alert, transformând în mod dramatic felul în care tinerii (copiii și

adolescenții) interacționează.

Literatura legată de cyberbullying

Comportamentul de cyberbullying sau cyber-bullying (comportament agresiv, de hărțuire online) poate fi definit în mod simplu ca activitate ce implică utilizarea comunicării mediate de calculator (CMC) pentru a hărțui, agresa, amenința, batjocori alii tineri în mod deliberat și repetat.

Willard (2005) identifică apte moduri în care comportamentul de cyberbullying se poate manifesta:

- **flaming** (agresiune verbală) – implică trimiterea de mesaje vulgare, furioase sau ofensatoare unei persoane sau unui grup online;
- **harassment** (hărțuire) – implică trimiterea repetată de mesaje ofensatoare unei persoane;
- **denigration** (denigrare) – trimiterea sau postarea de afirmații rătăcitoase, neadevărate sau dăunătoare despre o persoană;

- **cyberstalking** (urmărire online) –comportament de hărțuire ce include amenințări sau este extrem de intimidant;
- **masquerading** (mascaradă) –a pretinde că eți altcineva și a posta materiale care denigrează persoana respectivă sau o plasează într-o situație într-un potențial pericol;
- **outing** și **trickery** (păcălire și dezlănuire) –implic folosirea unor trucuri pentru a solicita informații compromițătoare despre o persoană și publicarea respectivelor informații;
- **exclusion** (excludere) – descrie acțiuni menite să excludă în mod intenționat o persoană dintr-un grup online (a cere colegilor să blocheze/excludă pe cineva din listele de Yahoo Messenger).

Willard sugerează că orice adolescent care comunică online a jucat la un moment dat un rol din triada agresor, victimă sau martor (pasiv).

Există studii (Unnever, 2005) care afirmă că tinerii care joacă rolul de victime agresive (copii care au fost agresați dar care la rândul lor au agresat alți colegi de clasă) au trăsături psihosociale și background mai apropiate de agresorii „puri” decât de victime. În ce privește agresivitatea online, cercetările arată că linia dintre agresori și victime este din ce în ce mai neclară, adesea victimele ripostând la rândul lor prin comportament agresiv online (Palfrey, 2008).

Totuși, încă de acord asupra unei definiții a comportamentului de cyberbullying nu este o sarcină ușoară. Din cauza lipsei acorării în spațiul fizic, material, acest tip de agresiune relațională și emoțională (Zhang, 2008), ce poate include bârfa și excluderea, este mai greu de identificat.

Cyber-bullying implică folosirea tehnologiilor informației și comunicațiilor, cum ar fi e-mail-ul, telefoanele mobile, pager-ele, site-urile web defaimatoare, blog-urile (există persoane agresive care creează până și blog-uri), cu scopul de a ataca în mod deliberat, repetat și ostil un individ sau un grup de indivizi.

Hărțuirea cibernetică poate fi simplă în contextul în care se continuă trimiterea de e-mail-uri unei persoane care a spus că nu vrea să mai comunice cu expeditorul, e-mail-uri care pot conține amenințări, remarci sexuale, incitări la ură, incitări ale victimelor și când din acestea subiecte ridicole pe forumuri, precum și afișarea oricăror declarații false care au ca scop umilirea.

Agresorii ciberneticici pot divulga date reale, cu caracter personal, despre victimele lor pe site-uri și forumuri sau pot publica materiale în numele lor cu scopul de a le defăima și/sau ridiculiza. De asemenea, unii agresori pot trimite și e-mail-uri de amenințare și hărțuire, în timp ce alții publică bârfe și instigă alte persoane la răutate împotriva victimelor. Cu toate acestea, remarci sexuale și amenințări sunt uneori prezente în cyber-bullying, dar nu reprezintă același lucru cu hărțuirea sexuală și nu implică neapărat „prădători” sexuali.

Cyber-bullying este termenul folosit pentru a defini diverse forme de abuz psihologic, asemănător cu hărțuirea convențională, dar comunicat prin internet. Cyberbullying-ul poate include:

- batjocora repetată a unei persoane;
- trimiterea de mesaje text obscene prin intermediul internetului;
- trimiterea de conținut obscen și ofensator prin intermediul mesageriei web pentru a intimida pe cineva;
- folosirea de conținut obscen în timpul convorbirilor online;
- ridiculizarea cuiva prin crearea unui profil sau a unui blog fals, conținând informații umilitoare;
- trimiterea de amenințări;
- publicarea online a unor videoclipuri sau poze personale fără acordul persoanei în cauză.

Cyberbullying-ul apare de obicei în contextul folosirii aplicațiilor de mesagerie instantanee cum ar fi YahooMessenger, Skype, MSN Messenger. El poate lua proporții și mai mari devenind public atunci când are loc pe bloguri sau rețele sociale cum ar fi MySpace, Facebook, Hi5 sau websituri de hostare cum ar fi Youtube.

Aplicațiile telefoanelor mobile cum ar fi SMS-ul sau imagini video capturate cu camera telefonului pot fi și ele folosite pentru a hărțui în acest fel.

Cyber-bullying poate avea următoarele efecte:

- scăderea stimei de sine și a sentimentului de siguranță;
- sentimente de frică, supărare, rușine;
- refuzul de a se prezenta la școală;
- creșterea anxietății;
- creșterea posibilității apariției tuburărilor de stress;
- evitarea activităților de grup, retragerea de la prieteni;
- schimbări în stare de spirit, comportament, somn sau apetit;
- alimentarea prejudecăților de rasă, religie, sexualitate.

Cyber-bullying este cea mai des întâlnită problemă care ține de siguranța online. Acest tip de hărțuire este mai des întâlnită în țările unde hărțuirea este mai obișnuită decât în țările unde internetul are o mai largă răspândire. Acest lucru sugerează că hărțuirea online derivă din hărțuirea obișnuită.

Legat de hărțuirea online (cyber-bullying) în Europa, 5% dintre copiii cu vârsta între 9 și 16 ani au primit mesaje răutăcioase sau care i-au supărat online, iar 3% au trimis astfel de mesaje altora. Două treimi dintre cei care au primit astfel de mesaje de hărțuire au fost destul de sau foarte supărați. Majoritatea copiilor care au primit mesaje răutăcioase sau dăunătoare au apelat la o formă de ajutor, dar o cincime nu au spus nimic. Aproape jumătate au folosit diverse strategii online – tergerea mesajelor răutăcioase sau blocarea hărțuitorului; aceasta din urmă este văzută de copiii ca fiind eficientă.

Băieții, în special adolescenții, sunt mai expuși la imagini sexuale online, în timp ce fetele adolescente sunt mai expuse la mesaje răutăcioase sau dăunătoare online. Totuși, fetele sunt mai predispuse să fie supărate de riscurile pe care le experimentează.

Tehnologia determină ca agresiunea să nu fie limitată la școală sau colțuri de stradă. Cyberbullying poate apărea oriunde, chiar și la domiciliu, prin e-mail, texte, telefoane mobile, și site-uri web de social media 24 de ore pe zi, apte zile pe săptămână, cu potențial de sute de oameni implicați. Pentru cei care suferă cyberbullying, efectele pot fi devastatoare, lăsându-te simți rănit, umilit, furios, deprimat, sau chiar sinucidere. Dar nici un tip de agresiune nu trebuie să fie vreodată tolerat.

Cyber-bullying este cea mai des întâlnită problemă care ține de siguranța online în România. Acest tip de hărțuire este mai des întâlnită în țările unde hărțuirea este mai obișnuită decât în țările unde internetul are o mai largă răspândire. Acest lucru sugerează că hărțuirea online derivă din hărțuirea obișnuită.

România este țara cu cea mai mare incidență a hărțuirilor din Europa. Studiul EU Kids Online II arată că 41% dintre copiii români intervievați au declarat că au fost hărțuiți în vreun fel, atât online cât și în lumea reală, iar 13% declară că au fost hărțuiți online. Tot același studiu arată că cei mai mulți dintre cei hărțuiți au declarat că acest lucru li s-a întâmplat pe o rețea de socializare sau prin intermediul mesageriei instantanee. Dintre țărilor europene, **în România sunt cei care subestimează în cea mai mare măsură expunerea copiilor lor la mesaje sexuale online („sexting”),** doar 6% declarând că acest lucru s-a întâmplat copilului lor în ultimele 12 luni. Luând în calcul doar țărilor europene, **5% dintre copii cu vârsta între 9 și 16 ani au primit mesaje sexuale sau care i-au supărat online, iar 3% au trimis astfel de mesaje altora.** Două treimi dintre cei care au primit astfel de mesaje de hărțuire au fost destul de sau foarte supărați. Majoritatea copiilor care au primit mesaje sexuale sau de un toare au apelat la o formă de ajutor, dar o cincime nu au spus nimic. Aproape

jum tate au folosit diverse strategii online – stergerea mesajelor r ut cioase sau blocarea h r ătorului; aceasta din urmă este văzută de copiii ca fiind eficient .

B ieții, în special adolescenții, sunt mai expuși la imagini sexuale online, în timp ce fetele adolescente sunt mai expuse la mesaje r ut cioase sau d un toare online. Totu i, **fetele sunt mai predispuse s fie sup rate de riscurile pe care le experimenteaz .**

Cyber-bullying, cum putem s ne ferim de el?

- P ze te-ți informațiile personale. Nu da informațiile tale nimănu online, chiar dac vorbe ti cu cineva prin mesagerie instant sau e ti pe un blog, chat room, etc.
- Niciodat s nu-ți spui parola. Nici măcar prietenilor.
- Dac cineva îți trimite un mesaj amenințător, nu-i r spunde. Pentru o persoan r u-voitoare, o reacție din partea ta înseamnă o victorie. Salveaz mesajul i arat -l p rinților.
- Niciodat s nu deschizi e-mailuri de la cineva pe care nu-l cuno ti sau de la cineva care știi că îți vrea răul.
- Nu posta nimic pe internet din ceea ce nu vrei ca alții să vadă. Odat postat pe internet o informație poate fi preluat u or.
- Nu trimite mesaje atunci când e ti nervos sau sup rat. Înainte s ape i „Send” gânde te-te cum te-ai simți tu dac ai primi un astfel de mesaj.
- Ajut copiii care sunt h r ăți. Nu participa la astfel de activitate i arat adulților mesajele pe care le vezi.

Ce este programul Kiva?

Agresiunea la școală este o problemă care apare aproape oriunde. Copiii care sunt agresați, se confruntă cu o mulțime de probleme, atât în prezent cât și în viitor. Intimidarea este o amenințare serioasă pentru dezvoltarea sănătoasă a copiilor.

De-a lungul anilor s-au încercat diferite moduri pentru a preveni și reduce agresiunea. Mult timp în urmă se credea că doar introducerea unor reguli mai stricte e cel mai bun mod de combatere a agresiunii. Astăzi știm că doar introducerea unor reguli mai stricte nu ajută, combaterea agresiunii este sistemică și necesită un efort continuu.

Kiva este un program antibullying bazat pe cercetare, care a fost dezvoltat la Universitatea din Turku, Finlanda, cu finanțare de la Ministerul Educației și Culturii. Dezvoltatorii săi sunt experți care au studiat fenomenul de agresiune

și mecanismele sale de zeci de ani.

Echipa este condusă de conf. univ. dr., profesor Christina Salmivalli și conf. univ. dr., specialist cercetător Elisa Poskiparta.

Kiva este un program bazat pe dovezi de prevenire a hărțuirii și combatere eficientă a cazurilor de agresiune. Prima este esențială, dar, de asemenea, și acesta din urmă este important, deoarece eforturile de prevenire nu vor face să dispară agresiunea; trebuie să fie instrumente pentru a fi utilizate atunci când un caz de agresiune vine la lumină.

Al treilea aspect la Kiva este monitorizarea constant a situației din coal și schimbările care au loc în timp; acest lucru este activat de instrumente on-line incluse în Kiva. Aceste instrumente produc feedback-ul anual pentru fiecare coal despre punerea în aplicare a programului, precum și rezultatele obținute.

Kiva are trei unități din care Unitatea 1 și Unitatea 2 sunt în prezent disponibile în afara granițelor Finlandei.

Unitatea 1 este concepută pentru copii de 6-9 ani.

Unitatea 2 este potrivită pentru copii de 10-12 ani.

Unitatea 3 este menită să fie utilizată după gimnaziu.

În prezent, Unitatea 3 este disponibilă numai în Finlanda.

Kiva include o cantitate vastă de materiale pentru profesori, elevi și părinți, de exemplu manuale profesorilor, clipuri video, jocuri online Kiva studenților, inclusiv postere, veste și ghiduri pentru părinți.

Kiva nu este menită să fie un proiect de un an, ci o parte permanentă a activității antibullying din școli.

Programul Kiva

Obiectivele centrale ale programului sunt:

- creșterea gradului de conștientizare a rolului pe care un grup îl joacă în prevenirea agresiunii;
- creșterea empatiei față de victime;
- promovarea de strategii pentru a sprijini victima și a sprijini auto-eficacitatea pentru copii de a utiliza aceste strategii;
- creșterea abilităților copiilor pentru a face față atunci când sunt victime

Cercetările de la Universitatea din Groningen arată că agresiunile din colile Kiva s-au redus mai mult de jumătate. Kiva este un proiect de învățare. Kiva crede în puterea grupului. Bullying este un proces de grup.

Kiva nu se concentrează numai pe bătăi și victime, dar presupune că întregul grup joacă un rol în agresiune. De exemplu, copiii bătuti, agresează, cu scopul de a crește popularitatea lor în cadrul grupului. În cazul în care întregul grup respinge agresiunea și acționează împotriva bătutilor, bătăiile se vor opri mai repede. Prin urmare, influențarea grupului este foarte importantă pentru combaterea cu succes a agresiunii în coli și asta e ceea ce face Kiva.

Kiva oferă colilor un program atractiv și variat pentru a lucra la formarea de grupuri pozitive. Curriculum-ul este format din 10 de lecții care sunt studiate (în peste 20 de ore) cu profesorii de la clasă. Elevii se angajează în discuții, grupuri de lucru, și exerciții de rol. Se uită la scurte filme despre agresiune. Fiecare lecție este construită în jurul unei teme centrale, iar o regulă este asociată cu această temă; după ce lecția este predată, clasa adoptă această regulă, de regulă, de clasă. La sfârșitul anului, toate regulile sunt combinate într-un contract, pe care toți elevii îl semnează.

Un manual-program oferă orientări cadrelor didactice cu privire la cât timp ar trebui să fie dedicat fiecărei teme. Colile au flexibilitatea de a decide cum să organizeze anul școlar în jurul temelor. Manuale și programele sunt vizate în dezvoltare, cu versiuni disponibile pentru clasele 1-3, 4-6, și 7-9. Pentru copiii decoal primar, a fost realizat un joc pe calculator antibullying pentru ca elevii să îl poată juca în timpul și între lecțiile Kiva. Pentru elevii școlilor secundare, un mediu virtual de învățare, "Kiva Street" a fost realizat; pe Kiva Street, elevii pot avea acces la informații cu privire

la agresiune dintr-o "bibliotecă", sau pot merge la "cinema" pentru a viziona scurte filme despre agresiune.

Programul implică în mod activ coala și părinții. Pentru pauze, veste speciale sunt acordate "ajutoarelor" de teren de joacă pentru a spori vizibilitatea și pentru a reaminti elevilor că coala ia în serios agresiunea. Materiale care promovează mesaje antibullying sunt, de asemenea, postate în jurul colii. O prezentare PowerPoint a fost realizată pentru ca colile să o poată folosi pentru a prezenta programul personalului școlii și părinților, iar părinții primesc un ghid care include informații și sfaturi despre gestionarea agresiunii.

În plus față de mesajele de prevenire, echipe Kiva sunt pregătite să se ocupe de cazurile de agresiune identificate. Echipa formată din trei persoane se întâlnește cu profesorul clasei pentru a discuta cazul identificat. Apoi unul sau doi membri ai echipei se întâlnesc cu victima (sau victimele) în timpul unei serii de sesiuni. Pregătirea profesională și manualul oferă îndrumări cu privire la modul de efectuare a acestor discuții.

Kiva este acum în curs de evaluare în mai multe țări: primele studii internaționale din Olanda, Estonia, Italia, și Țara Galilor sunt în curs de dezvoltare, arătând că Kiva este eficient, de asemenea și în afara Finlandei.

Practici utilizate în domeniul prevenirii violenței

În cadrul cursului de formare formare „ *Prevenirea violenței în școală – resurse pentru școli și profesori*” pentru înțelegerea modului de prevenire a violenței în școală s-au aplicat metode care au contribuit la îmbunătățirea și aprofundarea cunoștințelor despre tipurile de agresiune, s-au oferit informații despre modul în care se poate diminua și răspândirea agresiunii și s-au derulat activități care au condus la formarea de aptitudini și competențe necesare pentru a preveni, identifica și raporta incidentele de intimidare, eficient și consecvent.

Abordarea metodologică a inclus metodele:

- *Grupul de discuție;*
- *Învățarea prin cooperare*
- *Brainstorming;*
- *Metoda chestionarului;*
- *Jocul de rol;*
- *Studiu de caz;*
- *Metode ale programului Kiva;*

Practicile utilizate cu scop de prevenire a fenomenului de bullying în școală sunt variate, activitățile și actorii implicați sunt diferiți. Astfel, printre practicile identificate din exemplele de activități oferite de profesorii participanți la cursul de formare „ *Prevenirea violenței în școală – resurse pentru școli și profesori*” se numără :

- studii, analize de nevoi privind fenomenul bullying în școală, instrumente de monitorizare, ghiduri, module de formare și alte materiale suport cu scopul de a sprijini activitatea unităților școlare;
- campanii ample de informare și conștientizare privind fenomenul bullying în școală, seminare și conferințe,

organizate la nivelul judeului, cu implicarea unor multipli parteneri;

- proiecte /concursuri / activități la nivel local sau judeean cu participarea mai multor categorii de actori;

Practici apreciate ca având mari șanse de succes pot fi:

- activități cu o largă implicare a elevilor, considerate ca o resursă deosebit de importantă în acțiunea de prevenire și reducere a fenomenului bullying în școală, a căror inițiatori au de multe ori elevii înșiși;
- activități focalizate pe unul dintre partenerii școlii în educația copiilor și tinerilor, și anume părinții, dar și alți membri ai comunității, sau care îi implică pe aceștia în efortul comun de prevenție și ameliorare a fenomenului violenței.

Categoriile de activități derulate la nivelul școlii au fost următoarele:

- activități extra școlare pe tema prevenirii violenței;
- expoziții pe holul școlii cu posterele și afișe;
- activități de informare și conștientizare privind consecințele actelor de violență;
- ateliere de lucru pe tema violenței în școală;
- filmulețe de promovare a activităților proiectului;
- expoziție de portofolii;
- vizite la tribunal;
- activități în cadrul orelor de dirigenție.

Concluzii

Complexitatea fenomenului de violen ă ne determin ă s ă vorbim nu doar despre violen ă în coală, ci despre violen ă în general, dat fiind faptul c ă între acestea exist ă o legatur ă de determinare. Pe de o parte, de cele mai multe ori, copilul ia primul contact cu violen ă în sânul familiei sale extinzând apoi comportamentele violente și asupra altor persoane din mediul extra-familial (grup de prieteni, gradinit ă, apoi coală) pe de altă parte comportamentele violente înv ătate în mediul familial (de multe ori pe fondul neglijării copilului) se r ăsfâng asupra membrilor familiei.

Pentru a putea preîntâmpina și dezarma un comportament violent, trebuie mai întâi să clarificăm și să înțelegem conceptul de violen ă, să aflăm cauzele acesteia și în final să fie concepute m ăsurile de combatere și prevenire. Spre deosebire de agresivitate care reprezintă potențialitatea ce permite dirijarea acțiunii și înțelegere și analiză, fiind intrinsec, violen ă este acțiunea în sine, dezorganizarea brutală a personalității sau colectivității și afectează atât individul cât și mediul în care acesta se manifestă. Violen ă nu este ereditară, dar este contagioasă

În apariția și manifestarea violenței sunt implicați diverși factori ca: familia, grupul de prieteni, coală, televizorul, calculatorul, ziarele etc., factori care pot împiedica manifestarea actelor de violen ă în momentul în care sunt foarte bine controlați și în momentul în care între aceștia există o relație de colaborare, în vederea controlării și stopării violenței.

Coală însăși poate reprezenta o sursă a unor forme de violență și acest lucru trebuie luat în considerație în conceperea diferitelor programe de prevenire și stăpânire a violenței. Fenomenul violenței școlare trebuie analizat în contextul apariției lui. A gândi strategii, proiecte de prevenire a violenței școlare înseamnă a lua în considerație toți factorii (sociali, familiali, școlari, de personalitate) ce pot determina comportamentul violent al elevilor. Coală poate juca un rol important în prevenirea violenței școlare.

Bullying-ul reprezintă o parte a unor forme de abuz, de la forma simplă de neglijare, la abuzul emoțional, fizic și sexual, este un act comportamental repetat, îndreptat spre rănirea fizică sau mentală a unei persoane. De asemenea, el se caracterizează prin comportamentul unei persoane care încearcă să obțină supremația asupra altora. Cel mai ușor se poate observa această formă de violență în grupurile de copii. Școala este mediul în care se manifestă cel mai des luptele pentru putere.

Adeesea o linie fină desparte cele două concepte „violență” și „bullying”. Dacă violența este definită ca un rău fizic sau mental, cazurile fiind în descreștere, Bullying-ul este considerat o formă de violență fizică și psihologică, conduită intenționată care vizează producerea unor prejudicii (răni, distrugere, daune) unor persoane (inclusiv propriei persoane), cu diferite cauze care determină noi forme de violență. Cazurile de bullying sunt în creștere. Ele solicită specifice tipuri de strategii de prevenție.

Violența se raportează la cazuri ce sunt împotriva legii, depășind granița legalității, în timp ce fenomenul bullying rămâne în aria legii. Violența este considerată un comportament neacceptat, bullying-ul este forma acceptată ca o parte a vieții normale.

Comportamentul de **cyberbullying** sau **cyber-bullying** (comportament agresiv, de hărțuire online) poate fi definit în mod simplu ca activitate ce implică utilizarea comunicării mediate de calculator (CMC) pentru a hărțui, agresa, amenința, batjocori alți tineri în mod deliberat și repetat.

Cyberbullying-ul apare de obicei în contextul folosirii aplicațiilor de mesagerie instantanee cum ar fi YahooMessenger, Skype, MSN Messenger. El poate lua proporții și mai mari devenind public atunci când are loc pe bloguri sau rețele sociale cum ar fi MySpace, Facebook, Hi5 sau websituri de hostare cum ar fi Youtube. Aplicațiile telefoanelor mobile cum ar fi SMS-ul sau imagini video capturate cu camera telefonului pot fi și ele folosite pentru a hărțui în acest fel.

Agresivitatea reprezintă o preocupare social importantă. De aceea, în domeniul strategiilor de prevenție și limitare a acesteia este unul foarte vast. Literatura de specialitate prezintă numeroase asemenea programe concepute și implementate la diferite niveluri cu scopul prevenirii și/sau limitării reapariției unor comportamente agresive. Varietatea lor merge de la intervenția la nivelul individual și cel al familiei până la eforturile comunitare, de la prevenirea agresivității până la limitarea acesteia prin intervenția terapeutică.

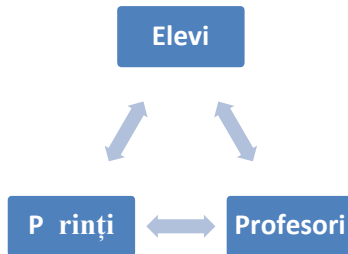
Meritoriul se dovedește a fi efortul pentru măsurile de prevenție (și nu doar de combatere) a manifestării factorilor de risc în apariția comportamentului deviant, dar și o mai clară definire a rolurilor factorilor implicați în prevenirea și limitarea unor asemenea manifestări.

Putem astfel să concluzionăm că rezolvarea problemei violenței nu se poate realiza decât prin efortul comun al tuturor factorilor implicați în educație, dintre care cei mai importanți sunt familia și școala. Parteneriatul școală-familie are în acest context un rol foarte important. Colaborarea acestora poate porni de la simple discuții, edințe, lectorate, serbări, lecții deschise până la vizite la domiciliul copiilor moment în care se realizează o cunoaștere mai amănunțită a mediului de viață, dar se poate realiza și prin implicarea părinților în diverse acțiuni ale școlii. Atâta timp cât cei doi factori educativi importanți, școala și familia se vor orienta spre același obiectiv, vor avea același deziderat, acela de a preveni și combate violența atât în școală cât și în familie, cu siguranță, acțiunea celorlalți factori implicați în educație va fi nădăjduită în ceea ce privește comportamentul violent.

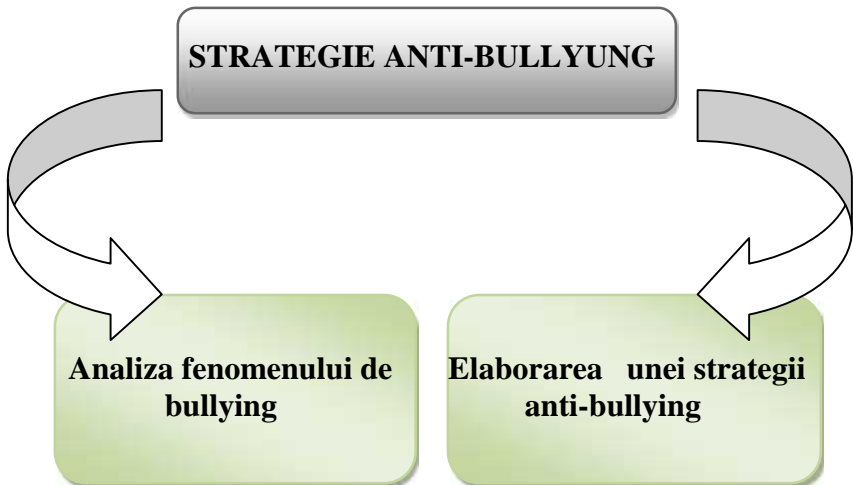
Anexa 1

Cum dezvoltăm o strategie anti-bullying la nivelul colii

Punctul de plecare al oricărei strategii relevante pentru o unitate școlară îl reprezintă nevoile actorilor ei.

O cunoaștere a dificultăților curente sau potențiale cu care se confruntă elevii și cadrele didactice în ceea ce privește fenomenul de bullying este o condiție esențială pentru dezvoltarea unor măsuri de intervenție adecvate.

Analiza fenomenului de bullying

Colectarea de informații

- *chestionare*
- *interviuri*
- analiza de documente*

Prelucrarea informațiilor

Dezbaterea informațiilor i definirea problemei

Anexa 2

Exemple de chestionare pentru investigarea nivelului violenței/ bullyng-ului în coal

Exemplu de chestionar pentru elevi

Completează cu r spunsurile pe care le consideri potrivite i care r spund nevoilor tale.

1. Ai cunoștință de existența unor manifestări violente în coal ?

- a. da
- b. nu

2. Ai fost implicat în situații conflictuale în acest an școlar?

- a. da
- b. nu

3. Ce atitudine crezi c este potrivit în cazul existenței actelor de violență în școală?

- a. nu este problema mea
- b. consider c actele de violență trebuie sancționate
- c. consider c agresiunea este un act condamnabil
- d. r spunsul violent este justificat, atunci cand circumstanța o cere
- e. violența verbală este necesară în societatea noastră

4. Ai asistat la conflicte între:

Categoriile	Deseori	Uneori	Niciodat
elevi			
profesori i elevi			
profesori și părinți			
elevi și părinți			
elevi i alte persoane			

5. Ce urmări au avut conflictele?

- a.s-au folosit metode de violență verbal (insulte, amenințări)
- b.s-au folosit metode de violență fizică (loviri)
- c.s-au rezolvat prin negocierea celor implicați
- d.s-a apelat la un mediator
- e.a renunțat una din părțile implicate
- f.alt modalitate.....

6. Cât de des sunt întâlnite în coal următoarele manifestări violente?

Categoriile	Deseori	Uneori	Niciodat
ironizări			
marginalizare			
jigniri, insulte			
furtul obiectelor/banilor			
loviri			

gesturi obscene			
amenințări, intimidări			
antaj			
altele.....			

7. Care crezi că este principala cauză a conflictelor din școală ?

- a. interese, opinii diferite
- b. diferențele de stare materială
- c. dorința de a-și demonstra puterea
- d. neînțelegerile cu profesorii
- e. neînțelegerile din familie
- f. altele.....

8. Cum crezi că ar putea fi prevenită violența în școală?

- a. primirea mai multor informații despre violență/bullying și efectele sale
- b. implicarea elevilor în activități de prevenirea violenței
- c. creșterea măsurilor de securitate
- d. supraveghere mai atentă din partea profesorilor
- e. colaborare mai bună a părinților cu școala
- f. școala să implementeze activități atractive

9. Cât de important crezi că este un program de prevenire a violenței în școală?

- a. în foarte mare măsură
- b. în mare măsură
- c. potrivit
- d. în mică măsură
- e. în foarte mică măsură

10. Care crezi că ar fi cea mai potrivită măsură pentru scăderea numărului de manifestări violente din școală ?

- a. un regulament mai strict

- b. sancțiuni pentru elevii violenți
- c. mai multe activități anti-violență
- d. creșterea numărului de paznici securitate
- e. elaborarea regulamentului împreună cu elevii
- f. activități de consiliere
- g. pregătirea unor elevi mediatori
- h. alte măsuri.....

Clasa

Fat

Biat

Anexa 3

Exemplu de chestionar pentru părinți

Alegeți și completați răspunsurile pe care le considerați potrivite și care răspund nevoilor dumneavoastră

1. Aveți cunoștință de existența unor manifestări violente în școală în care învață copilul dumneavoastră?

- a. da
- b. nu

2. Copilul dumneavoastră a fost implicat în situații conflictuale în școală, în acest an școlar?

- a. da
- b. nu

3. Ce atitudine credeți că este potrivită pentru copilul dumneavoastră, în cazul existenței actelor de violență în școală?

- a. nu este problema mea
- b. consider că actele de violență trebuie sancționate
- c. consider că agresiunea este un act condamnabil
- d. răspunsul violent este justificat, atunci când circumstanța o cere
- e. violența verbală este necesară în societatea noastră

4. Copilul dumneavoastră a avut conflicte în școală cu:

Categorii	Deseori	Uneori	Niciodat
elevi			
profesori			
pe părinți			
persoane din afara școlii			
alte persoane			

5. Ce urmări au avut conflictele?

a.s-au folosit metode de violență verbală (insulte, amenințări)

b.s-au folosit metode de violență fizică (loviri)

c.s-au rezolvat prin negocierea celor implicați

d.s-a apelat la un mediator

e.a renunțat una din părțile implicate

f.altă modalitate.....

6. Cât de des sunt întâlnite în școală următoarele manifestări violente?

Categorii	Deseori	Uneori	Niciodat
ironizări			
marginalizare			
jigniri, insulte			
furtul obiectelor/banilor			
loviri			
gesturi obscene			
amenințări, intimidări			
șantaj			
altele.....			

7. Ce măsuri ați luat în cazul situațiilor de violență apărute acasă?

8. Care considerați că este principala cauză a conflictelor din coală ?

- a. interese, opinii diferite
- b. diferențele de stare materială
- c. dorința de a-și demonstra puterea
- d. neînțelegerile cu profesorii
- e. neînțelegerile din familie
- f. altele.....

9. Cum crezi că ar putea fi prevenită violența în școala unde învață copilul dumneavoastră ?

- a. primirea mai multor informații despre violență/bullying și efectele sale
- b. implicarea elevilor în activități de prevenirea violenței
- c. creșterea măsurilor de securitate
- d. supraveghere mai atentă din partea profesorilor
- e. colaborare mai bună a părinților cu școala
- f. școala să implementeze activități atractive

10. Cât de important crezi că este un program de prevenire a violenței în școală?

- a. în foarte mare măsură
- b. în mare măsură
- c. potrivit
- d. în mică măsură
- e. în foarte mică măsură

11. Care crezi că ar fi cea mai potrivită măsură pentru scăderea numărului de manifestări violente din coală ?

- a. un regulament mai strict
- b. sancțiuni pentru elevii violenți
- c. mai multe activități anti- violență
- d. creșterea măsurilor de pază și securitate

- e. elaborarea regulamentului împreună cu elevii
- f. activități de consiliere
- g. pregătirea unor elevi mediatori
- h. alte măsuri.....

12. Cum vă-ați implica personal, ca părinte, în prevenirea violenței în școală în care învață copilul dumneavoastră?

- a. învăț despre conflicte și mediere
- b. nu mă amestec
- c. cer ajutorul altor persoane (colegi, părinți, director)

Părinte: mama/tata Copilul meu este în clasa

Anexa 4

Exemplu de chestionar pentru profesori

Alegeți și completați răspunsurile pe care le considerați potrivite și care răspund nevoilor dumneavoastră

1. Aveți cunoștință de existența unor manifestări violente în școală în care vă desfășurați activitatea?

- a. da
- b. nu

2. Ce atitudine credeți că este potrivită, în cazul existenței actelor de violență în școală?

- a. nu este problema mea
- b. consider că actele de violență trebuie sancționate
- c. consider că agresiunea este un act condamnat
- d. răspunsul violent este justificat, atunci când circumstanța o cere
- e. violența verbală este necesară în societatea noastră

3. Ați avut conflicte în școală :

Categoriile	Deseori	Uneori	Niciodat
elevi			
colegi profesori			
parinți			
direcțiunea școlii			
persoane din afara școlii			
alte persoane			

4. Ce urmări au avut conflictele?

a.s-au folosit metode de violență verbală (insulte, amenințări)

b.s-au folosit metode de violență fizică (loviri)

c.s-au rezolvat prin negocierea celor implicați

d.s-a apelat la un mediator

e.a renunțat una din părțile implicate

f.altă modalitate.....

5. Cât de des sunt întâlnite în școală următoarele manifestări violente?

Categoriile	Deseori	Uneori	Niciodat
ironizări			
marginalizare			
jigniri, insulte			
furtul obiectelor/banilor			
loviri			
gesturi obscene			
amenințări, intimidări			
antaj			
alte.....			

6. Ce măsuri ați luat în cazul situațiilor de violență apărute în clasă ?

7. Care considerați că este principala cauză a conflictelor din școală ?

- a. interese, opinii diferite
- b. diferențele de stare materială
- c. dorința de a-și demonstra puterea
- d. neînțelegerile cu profesorii
- e. neînțelegerile din familie
- f. altele.....

8. Cum crezi că ar putea fi prevenită violența în școală?

- a. primirea mai multor informații despre violență/bullying și efectele sale
- b. implicarea elevilor în activități de prevenirea violenței
- c. creșterea măsurilor de securitate
- d. supraveghere mai atentă din partea profesorilor
- e. colaborare mai bună a părinților cu școala
- f. școala să implementeze activități atractive

9. Cât de important crezi că este un program de prevenire a violenței în școală?

- a. în foarte mare măsură
- b. în mare măsură
- c. potrivit
- d. în mică măsură
- e. în foarte mică măsură

10. Care crezi că ar fi cea mai potrivită măsură pentru scăderea numărului de manifestări violente din școală ?

- a. un regulament mai strict
- b. sancțiuni pentru elevii violenți
- c. mai multe activități anti- violență
- d. creșterea măsurilor de pază și securitate
- e. elaborarea regulamentului împreună cu elevii
- f. activități de consiliere

g. pregătirea unor elevi mediatori

h. alte măsuri.....

Specialitatea.....

Vechime în învățământ.....

Sex: F/M

Anexa 5

Interviuri individuale sau de grup cu profesorii

Exemplu de listă de întrebări:

1. Considerați că elevii se simt în siguranță în timpul petrecut în școală?
2. Considerați că școala dumneavoastră oferă siguranță profesorilor și elevilor?
3. Care sunt cele mai importante pericole sau amenințări cu care se confruntă în prezent elevii? Dar profesorii din școală?
4. Care sunt cele mai frecvente situații concrete de violență: între elevi, a elevilor față de profesori, a profesorilor față de elevi?
5. Oferiți exemple de situații concrete de violență petrecute în școală. Cum au fost rezolvate aceste situații?
6. Credeți că sunteți suficient asistați în rezolvarea cazurilor de violență? De la cine așteptați mai mult sprijin?
7. Cunoașteți situații de violență generate de grupuri de copii sau tineri din vecinătatea școlii? Dați exemple.

8.Vi s-a întâmplat s avețivreun conflict cu părinții elevilor dumneavoastr ? Care au fost cauzele? Cum s-au rezolvat? La cine ați apelat pentru rezolvarea acestei situații?

9.Care credeți că este tendința de apariție a cazurilor de violență în această coal ?

10.Cât de important credeți că este problema violenței pentru școala dumneavoastr ? Este necesar o strategie a colii care s combat sau s previn situațiile de violență școlară? În care din etapele derulării strategiei ați dori să vă implicați?

Data desf ur rii interviului.....

Ora începerii.....

Durata.....

Numele i prenumele celui care a realizat interviul.....

Anexa 6

Interviuri individuale sau de grup cu p rinții

Exemplu de list de întreb ri:

1.În opinia dumneavoastr , elevii acestei școli se simt în siguranță în timpul petrecut în coal ?

2.Considerați că această școală oferă siguranță copiluluicopiilor dumneavoastr ?

3.Care sunt îopinia dumneavoastr cele mai importante pericole sau amenințări cu care se confruntă în prezent elevii?

4.Care sunt cele mai frecvente situații concrete de violență: între elevi, a elevilor față de profesori, a profesorilor față de elevi?

5.Aveți cunoștință despre situații concrete de violență petrecute în școală. Cum au fost rezolvate aceste situații? Ați fost consultați în rezolvarea acestora?

6.Cunoașteți situații de violență generate de grupuri de copii sau tineri din vecin tatea școlii? Dați exemple. Cum au fost rezolvate aceste situații?

7.Care credeți că este tendința de apariție a cazurilor de violență în această coal ?

8. Ca p rinți, vi s-a întâmplat s aveți vreun conflict cu profesorii copiilor dumneavoastr ? Care au fost cauzele? Cum s-a rezolvat? La cine ați apelat pentru rezolvarea acestei situații?

10.Cât de important credeți că este problema violenței pentru școala dumneavoastr ? Este necesar o strategie a colii care s combat sau s previn situațiile de violență școlară? În care din etapele derulării strategiei ați dori să vă implicați?

Data desf ur rii interviului.....

Ora începerii.....

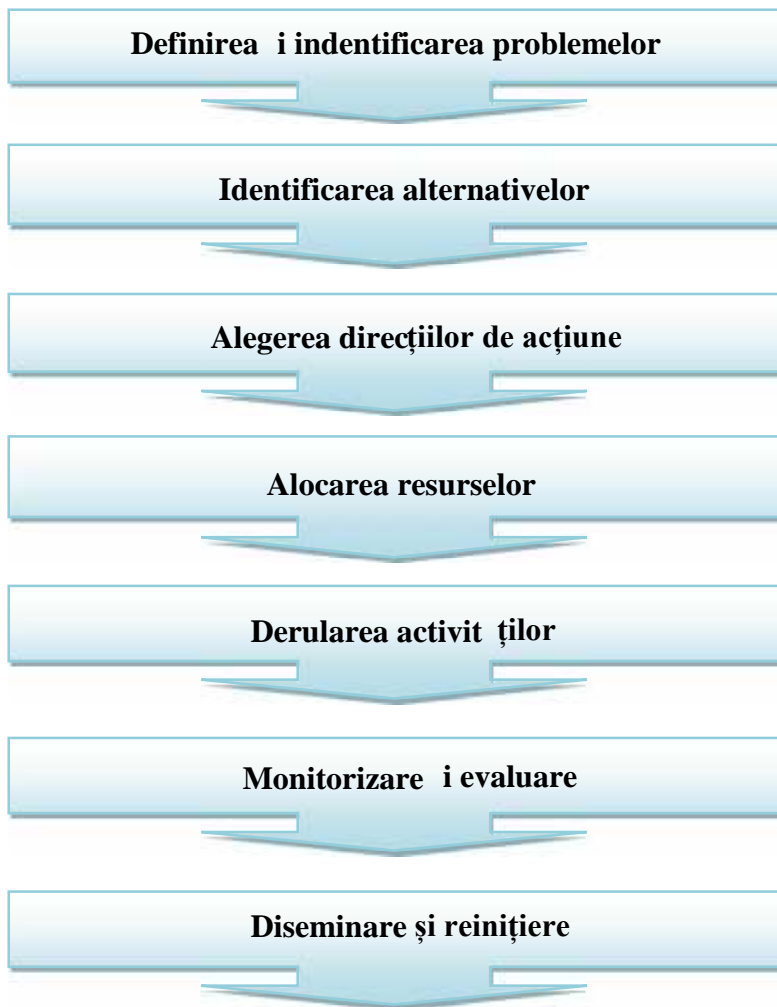
Durata.....

Numele i prenumele celui care a realizat interviul.....

Anexa 7

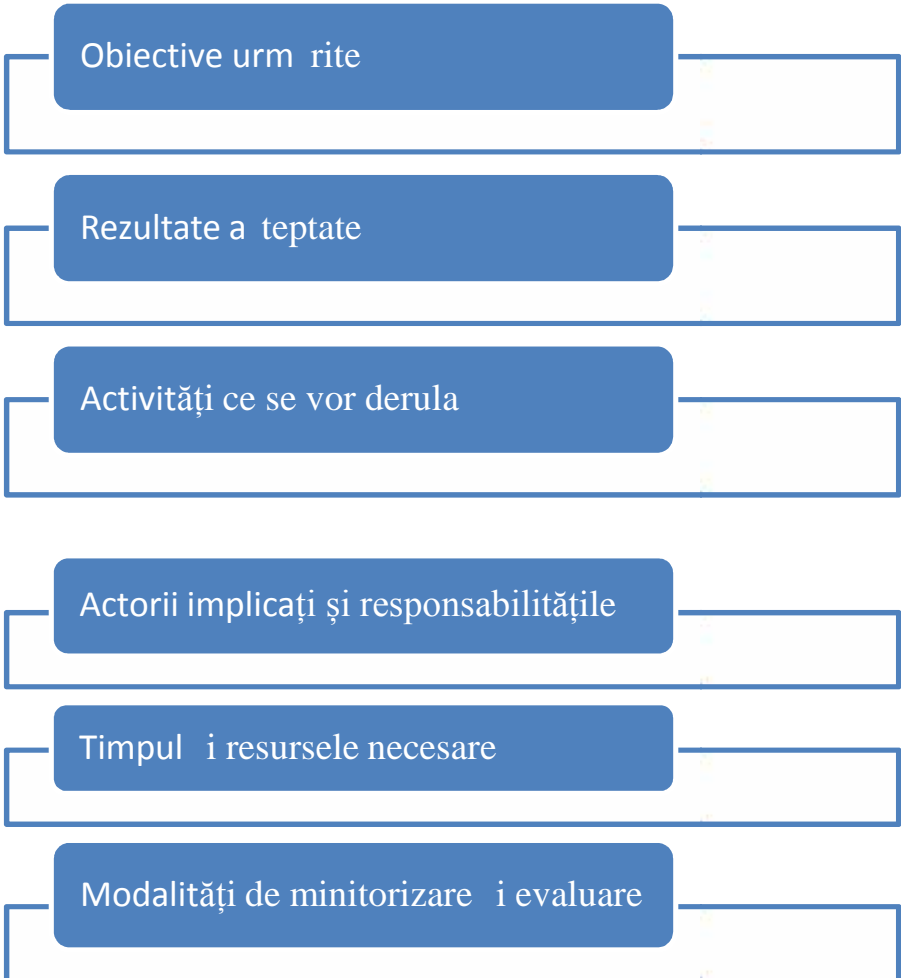
Elaborarea unei strategii anti-bullying la nivelul colii

Principalele etape ale unei intervenții ameliorative la nivelul școlii

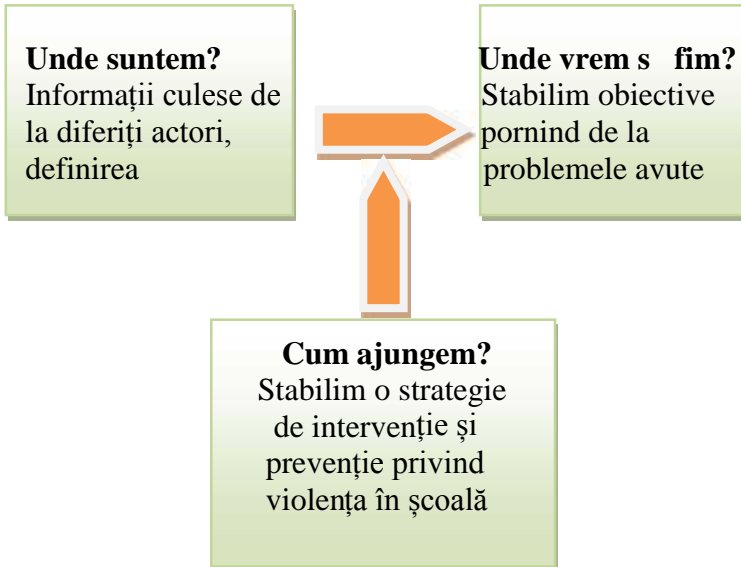
Anexa 8

Structura unei strategii de intervenție anti-bullying la nivelul colii

Anexa 9

Reprezentarea grafic (dup Wilkinson i Cove) a unui demers de proiectare la nivel strategic și operațional

Bibliografie:

- Allan, J., Nairne, J., Majcher, J. A. (1996). *Violence Prevention. A Group Discussion Approach*, Ontario Institute for Studies in Education.
- C lineci, Marcela Claudia i colab., *Valori comportamentale i reducerea violenței în școala*, București, Educația 2000+, 2009
- Crick, N. R., & Dodge, K. A.. “Superiority” is in the eye of the beholder: A comment on Sutton, Smith and Swettenham. *Social Development*, 8, 1999
- Crothers, M Laura, Levinson, M. Edward, *Assessment of Bullying: A Review of Methods and Instruments*, Journal of Counseling and Development, 2004
- Debarbieux, E., *La violence en milieu scolaire*, vol I (Etat des lieux), ESF, Paris, 1996 ;
- Eibl-Eibesfeldt, I., *Agresivitatea umană* , Editura Trei, Ia i, 1995.
- Fattah E. (1991). *Understanding Criminal Victimisation. An introduction to the theoretical victimology*, Ontario, Prentice Hall, Canada Inc;
- Ferreol, G., A Neculau, *Violen a. Aspecte psihosociale*, Ia i: Editura Polirom, 2003;
- Floro, M., *Questions de violence violence à l'école*, Paris, Editions Eres, 1996
- Horn, S.S. Adolescents' reasoning about exclusion from social groups. *Developmental psychology*, 39(1), 2003;
- Jig u. M i colab., *Prevenirea i combaterea violen ei în coal* , Ghid practic pentru directori i cadre didactice, ISE, 2006
- Kaltiala-Heino R, Rimpela M, Marttunen M, Rimpela A, Rantanen P., *Bullying, depression, and suicidal ideation in Finnish adolescents: school survey*. *BMJ*. 1999;
- Konrad, L. - *A a-zisul r u; despre istoria natural a agresiunii*, Humanitas, Bucuresti, 1998;

Nansel, Tonja R., et al. *Bullying behaviors among US youth: Prevalence and association with psychosocial adjustment*. JAMA: Journal of the American Medical Association, v. 285 issue 16, 2001;

Neam u, C. *Devian a colar* , Editura Polirom, Ia i, 2003;

Olweus, D. *Bullying in School: What We Know and We Can Do?* Oxford, Blackwell, 1993;

Olweus, D. Sweden. In P.K. Smith, Y. Morita, J. Junger-Tas, D. Olweus, R. Catalano, and P. Slee, *The Nature of School Bullying: A Cross-National Perspective*, 1999;

P unescu, C., *Agresivitatea uman* , Editura Trei, 1995;

P unescu, C., *Agresivitatea i condi ia uman* , Editura Tehnic , Bucure ti, 2001;

Rivers Ian, Duncan Ian, Besang E. Valerie, *Bullying. A Handbook for Educators and parents* 2007 ;

Rivers, I, Smith, PK., *Types of bullying behaviour and their correlates*. *Aggressive Behav.* 1994;

Rodkin, P. C., Farmer, T. W., Pearl, R., , & Van Acker, R. *Heterogeneity of popular boys: Antisocial and prosocial configurations*. *Developmental Psychology*, 36(1), 2000;

Stan, Emil, *Despre pedepse i recompense*, Institutul European, Ia i, 2004;

oitu, L., H v rneanu, C., *Agresivitatea în coal* , Ia i: Editura Institutului European, 2001;

Resurse

<http://www.bctf.ca/Education/health/ViolenceInSchools/causes.html>

- Bullying. No Way! (Australian Education Authorities)
- Bullying in schools (UK – schools)
- PBSKids.org "Great Books About Bullies"
- Be Brave Against Bullying, a UFT project
- U.S. Department of Education's Education Resources Information Center (ERIC)

www.educatiefaraviolenta.ro
www.bullying-in-school.info
www.conflict-prevention.net
www.antibullying.net
www.nice.org.uk
www.parinti.com

Toate informațiile reprezintă responsabilitatea exclusivă a echipei de proiect a Școlii Gimnaziale Lunca Pașani, iar Agenția Națională pentru Programe Comunitare în Domeniul Educației și Formării Profesionale și Comisia Europeană nu sunt responsabile pentru modul în care este folosit conținutul acestor informații. Acest material reflectă doar opinia autorilor și nu reprezintă în mod necesar poziția oficială a AN sau a Comisiei Europene.